

Heli Hämäläinen

Karita Laitinen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö

Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus

Opinnäytetyö, 2019

HYVÄT TAVAT JA TAPAKASVATUS KÄRKÖLÄN YHTENÄISKOULUSSA

TIIVISTELMÄ

Hämäläinen, Heli & Laitinen, Karita.
Hyvät tavat ja tapakasvatus Kärkölän yhtenäiskoulussa.
56 s., 4 liitettä
Kevät 2019,
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki.
Sosiaalialan koulutusohjelma,
Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö &
Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus

Opinnäytetyön aiheena on tapakasvatus ja hyvien tapojen näkyminen Kärkölän yhtenäiskoulussa. Työelämän yhteistyökumppanina on Kärkölän yhtenäiskoulu. Lähtökohtana kehittämishankkeessa oli kysymys, miten hyvää käytöstä koulussa voisi kehittää yhdessä oppilaiden kanssa. Kehittämishanke tehtiin yhtenäiskoululle ja sen avulla kartoitettiin lasten ja nuorten mielipiteitä siitä, millaisia hyvät tavat ovat heidän mielestään ja kuinka niitä voisi koulussa toteuttaa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä mielipiteitä, millaisiksi ensimmäisen ja seitsemännän luokan oppilaat kokevat hyvät tavat ja kuinka ne näkyvät heidän mielestään koulun arjessa.

Opinnäytetyö oli kehittämishanke. Hankkeen aineisto kerättiin ”Learning cafe” eli oppimiskahvila -menetelmällä. Learning cafe –menetelmällä oli tarkoitus osallistaa lapsia ja nuoria opinnäytetyössä. Kehittämishankkeen lopputuloksena tehtiin posterit, itsearviointilomake ja esite opinnäytetyöstä. Postereihin kerättiin oppilaiden nimeämät hyvät käytöstavat sekä niihin vaikuttavat tekijät ja terveiset opetushenkilöstölle. Itsearviointilomake oli tuotos, joka antaa opetushenkilöstölle yhdenlaisen työvälineen käsitellä oppilaiden kanssa hyviä käytöstapoja. Esitteen tarkoitus oli osallistaa huoltajia sekä vahvistaa kodin ja koulun yhteistyötä hyvien käytöstapojen osalta.

Posterit, itsearviointilomake ja esite ovat olleet jo Kärkölän yhtenäiskoululla käytössä. Posterit ovat saaneet niin sanottuja käytäväkeskusteluja aikaiseksi sekä oppilaiden että opetushenkilöstön keskuudessa. Valopilkun työntekijät ovat hyödyntäneet postereita pitäessään oppitunteja seitsemäsluokkalaisille. Itsearviointilomake on ollut jo joissakin luokissa säännöllisessä käytössä. Esite on jaettu ensimmäisen ja seitsemännän luokan oppilaiden huoltajille.

Kehittämishanke toi esille vahvasti sen, että tiedonantajamme Kärkölän yhtenäiskoulussa pitivät pääsääntöisesti samoja asioita hyvinä käytöstapoina kuin aikuisetkin. Edelleen hyvinä käytöstapoina pidettiin tervehtimistä, kiittämistä ja toisten huomioimista. Sen sijaan pukeutumiskysymyksiä ei enää koettu hyvinä tai huonoina tapoina. Käytöstapoihin vaikuttavina tekijöinä tiedonantajamme Kärkölän yhtenäiskoulusta kokivat edelleen kotiolot.

Avainsanat: 1 tapakasvatus 2, vuorovaikutus 3, yhteisöllisyys 4, kehittämishanke 5. Produktio

ABSTRACT

Hämäläinen, Heli & Laitinen, Karita.

Good manners and moral education in the comprehensive school of Kärkölä.

56 p., 4 attachments

Spring 2019,

Diaconia University of Applied Sciences, Helsinki.

Bachelor's degree programme in social services, Christian youth work.

Bachelor of social services,

Christian early childhood education and care.

The subject of our thesis is moral education and how the good manners are visible in the comprehensive school of Kärkölä. The working life cooperation partner is the comprehensive school of Kärkölä. Starting point for the development project was the question of how would it be possible to improve the good manners and conducts in collaboration with the students? The development project was carried out for the comprehensive school and it was used in mapping out the opinions of the children and juveniles in what are the good manners and how these good manners could be implemented in the school. The purpose of the research was to collect data about how the first and seventh grade students experience the good manners and how, in their opinion, the good manners are visible in the normal school life.

The thesis was conducted as a development project. The data for the project was gathered with a "Learning café" -method. The idea of the "Learning café" -method was to involve the children during the process. As a result for the development project we created posters, self-evaluation forms and a brochure of the project. In the posters we gathered the good manners and the factors that influence those good manners based on the ideas of the students. Also, there were some notes added from the students to the teachers. The self-evaluation form is a product that gives the teachers a tool for covering (discussing) the issues about good manners with the students. The purpose for the brochure was to involve the guardians of the children and to strengthen the collaboration between school and home regarding the good manners.

The posters, self-evaluation form and brochure have already been in use in the comprehensive school of Kärkölä. The posters have started so called "hallway discussions" amongst both students and teaching personnel. The personnel in the anti-bullying organization "Valopilkku" have utilized the posters in their lessons for the seventh- grade students. The self-evaluation form has already been in regular use in few of the classes. The brochure has been distributed to the guardians of the first and the seventh- grade students

The development project showed clearly that the students in the comprehensive school of Kärkölä consider the good manners principally as similar conduct as the adults do. Greeting, thanking someone and paying attention to other people are still regarded as good manners. However, the dress code is not regarded as good nor bad manners anymore. The students of the comprehensive school consider the environment at home as an important factor in shaping the conducts.

Keywords: 1, moral education 2, interaction 3, commmunity 4, development project 5, product

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TAPAKASVATUS	6
2.1 Kasvatussuhde	6
2.2 Tapakasvatus perusopetuksessa	7
2.1 Suomalainen koulu, kulttuuri ja uskonto	9
2.3 Yhteiskunta ja tapakasvatus.....	13
3 TYÖRAUHA KOULUSSA.....	16
3.1 Vuorovaikutus	16
3.2 Yhteisöllisyys.....	17
4 KÄRKÖLÄN YHTENÄISKOULU.....	19
4.1 Kärkölän perusopetuksen opetussuunnitelma.....	20
4.2 Kärkölän perusopetuksen toimintaehdotuksia 2018 tammikuussa tapakasvatuksen hyväksi	22
4.3 Tammikuun 2018 toimintaehdotusten jatkotoimet	23
4.4 Ryhmän vaikutus yksittäisen lapsen tai nuoren käytökseen	24
4.5 Palkitsemisjärjestelmä Kärkölän perusopetuksessa	25
4.6 Maakuntakohtainen esi- ja perusopetuksen arviointikysely	26
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	29
5.1 Kehittämishankkeen prosessin kuvaus	29
5.2 Lasten ja nuorten osallistaminen learning cafe-menetelmällä	30
6 KUVAUS TUOTOKSEN SUUNNITTELUSTA, TOTEUTUKSESTA JA ARVIOINNISTA	32
6.1 Posterit.....	32
6.2 Itsearviointilomake ja esite.....	38
6.3 Opinnäytetyön jatkosuunnitelmia	40
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	41
7.1 Opinnäytetyöprosessi.....	41
7.2 Kehittämishankkeen eettisyys ja luottamuksellisuus	44
7.3 Ammatillinen kasvu sosionomiksi ja kirkon alan ammattilaisiksi.....	45
LÄHTEET	48
LIITE 1.....	53
LIITE 2.....	54
LIITE 3.....	55
LIITE 4.....	56

1 JOHDANTO

Hyvät tavat kertovat, kuinka kohtaamme toisemme. Hyviin tapoihin kuuluu muun muassa, miten lähestymme toista, tervehdimme ja annamme jonkun tehdä työtä rauhassa. Elämänsä ensimmäiset vuodet ihminen kasvaa vanhempiensa hoidossa. Kun hän kehittyy ja oppii kävelemään ja puhumaan, hänestä kasvaa empiirinen kokeilija. Hän tarkkailee vanhempiaan ja heidän ilmeitään sekä eleitään. Lapsi ottaa mallia vanhempien tavoista olla läsnä. Jokaisen nuoren täytyy saada kodistaan, perheeltään malli käyttäytymisen perusoppiin. Ehjä minäkuva, kyky kunnioittaa ihmisiä ja omien vanhempien antama tuki antavat lapselle ja nuorelle itseluottamusta omaan käytökseen ja omaa elämää varten. Jos vanhemmat puhuvat toisilleen kauniisti, kunnioittavat toisiaan ja antavat lasten olla mukana perheen arjessa, heille kehittyy hyviä arvoja ja he oppivat elämään kodin perhearvojen mukaisesti. (Valonen 2014, 12—13.)

Mitä nuorempana käytökseen vaikutetaan ja sitä ohjaillaan, sitä paremmin tavat omaksutaan kulkemaan läpi koko elämän. Säännöt luovat turvallisuuden tunnetta antaen käyttäytymiselle ohjausta ja rajoja. Voi olla kuitenkin jopa toivottavaa olla hyväksymättä kaikkia ulkopuolelta tulleita sääntöjä kyseenalaistamatta niitä ja niiden toimivuutta. Lapsilla voi olla toisinaan tiukempi käsitys säännöistä kuin aikuisilla. Kasvatuksellisesti sääntöjen yhdessä sopiminen lasten ja nuorten kanssa on mukavampaa ja rakentavampaa kuin niiden noudattamisen valvonta. Aina ei tarvitse päästä yhteisymmärrykseen säännöistä, mutta olennaista on, että niistä on yhdessä keskusteltu ja yritetty etsiä yhteistä ratkaisua. Sääntöjen ei myöskään pitäisi olla kiveen hakattuja, vaan niitä pitäisi voida muokata tilanteiden muuttuessa. (Cantell 2010, 174—175, 178—180.)

Opinnäytetyömme aiheena on tapakasvatus ja hyvien tapojen näkyminen koulussa. Työelämän yhteistyökumppanina on Kärkölen yhtenäiskoulu, joka sijaitsee Päijät-Hämeessä. Yhtenäiskoulu toimii kahdessa eri toimipisteessä ja oppilaita on yhteensä 470 lukuvuodella 2018—2019. Teimme yhtenäiskoululle kehittämishankkeen, jonka avulla kartoitettiin lasten ja nuorten mielipiteitä siitä,

millaisia hyvät tavat ovat heidän mielestään ja kuinka niitä voisi koulussa toteuttaa. Kärkölän yhtenäiskoulun rehtori toivoi koulun saavan uusia työvälineitä tapakasvatuksen kehittämiseen yhtenäiskoulussa. Saadaksemme oppilaiden mielipiteet selville toteutimme toiminnalliset tunnit ensimmäisen luokan ja seitsemännen luokan oppilaille. Valitsimme nämä luokat, koska ensimmäiselle luokalle tulevat oppilaat ovat suuren muutoksen edessä siirtyessään varhaiskasvatuksesta perusopetuksen piiriin. Seitsemäsluokkalaiset ovat myös nivelvaiheessa ja heidän koulunkäyntinsä muuttuu ratkaisevasti luokanopettajajohtoisesta opetuksesta aineenopettajajohtoiseksi.

Aihe kiinnosti meitä, koska valmistumme kasvatuksen ammattilaisiksi ja hyvät tavat ovat olennainen osa kasvatustyötä. Olemme molemmat työskennelleet perusopetuksessa avustajina ja opettajien sijaisina. Kärkölän yhtenäiskoulu valikoitui yhteistyökumppaniksi, koska toinen meistä työskentelee siellä koulunkäyntiavustajana. Kärkölän yhtenäiskoululla oli myös tarvetta tämänkaltaiselle työlle.

2 TAPAKASVATUS

Keskeisiä käsitteitä käytöstapoihin liittyen ovat tapakasvatus, dialogisuus, arvot ja eettisyys sekä yhteisöllisyys. Näitä kaikkia painottavat myös uudet esi- ja perusopetuksen suunnitelmat. Tapakasvatus on myös kulttuurisidonnaista. Kulttuurin määrittelemisen tekee ongelmalliseksi se, että se voi tarkoittaa monia eri asioita riippuen puhujasta ja kontekstista. Yhteiskunta kasvaa kulttuuriin ja oppii kommunikaation kautta, mutta samalla kommunikointi kuvastaa sitä kulttuuria, jossa se tulee esiin. Kulttuurin moniulotteisuutta voidaan tarkastella eri näkökulmien kautta. (Keinänen 2017, 7.)

2.1 Kasvatussuhde

Kasvatussuhde ei ole mahdollinen ilman kommunikaatiota, tulkintaa ja ymmärtämistä. Siitä huolimatta sekä kasvattaja että kasvatettava ovat toisilleen eri persoonia, jotka elävät omissa elämäntilanteissaan ja niissä avautuvissa erilisissä aika- ja merkityshorisonteissa. Tämä tosiasia konkretisoi vastuuseen kasvamisen ihannekuvia ja itseksi tulemista. Se asettaa samalla ehtoja kasvatustoimille. Ainoastaan dialogissa kasvattaja voi oppia ja ymmärtää, mitä lapsi tarvitsee juuri sillä hetkellä kasvaakseen. Lapsen kautta kasvattaja joutuu tutustumaan oman tietämyksensä ja kykyjensä rajoihin. Kasvatusdialogissa kasvattaja saa itse käsityksen siitä, mihin hän kykenee ja mihin ei. Kasvattajan on oltava valmis tutkimaan omia käsityksiään ja hyväksyttävä itsekasvatus osana dialogista suhdetta. (Värrö 1997, 67, 93.) Tätä kuvastaa hyvin sanonta, "oppiminen on elinikäinen prosessi". Lapset ja nuoret suorastaan imevät käyttäytymismalleja aikuisilta. Seitsemäsluokkalainen tietää jo mitä hyvät tavat ovat, mutta jos joku aikuinen ei niitä noudata, nuori kokeilee herkästi, miten asiaan suhtaudutaan, jos hän käyttäytyy samoin. Nuoruuteen kuuluu rajojen rikkominen ja kokeileminen, samoin ehdottomuus. Jos aikuinen käyttäytyy epäasiallisesti, nuori ei voi ymmärtää miksi sama ei ole sallittu hänelle.

Jyväskylän yliopistossa on tutkittu, kuinka kotikasvatus vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Tutkimusten mukaan suotuisin sosiaalistava ilmapiiri on

sellaisissa perheissä, joissa tulee esiin vanhempien läsnäolo, myönteinen, ohjaava kasvatusta, joka asettaa lapselle selkeät rajat ja vanhemmat kontrolloivat lasten käyttäytymistä. Tällöin vanhemmat eivät ole lasten kavereita vaan selkeästi perheen aikuisia. Lapset tietävät mitä heiltä odotetaan ja että sääntöjen noudattamista myös valvotaan. (Asikainen, Isoaho, Laamanen, Parkkinen, Virkkilä & Virkkilä 2012, 97—98; Kinnunen 2011, 27.)

2.2 Tapakasvatus perusopetuksessa

Jo varhaiskasvatuslaissa veloitetaan kehittämään lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä ohjaamaan lapsi eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan sekä toisten kunnioittamiseen (L540/2018). Esiopetuksen opetussuunnitelmassa todetaan, kuinka onnistunut siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen edistää lapsen hyvinvointia ja turvallisuutta sekä edistää kasvu- ja oppimisvalmiuksia. Tavoitteena on, että lapset pääsevät tutustumaan perusopetukseen jo esikouluvuoden aikana. (OPH 2016, 24—25.) Myös kaverit ovat tuttuja jo esikoulusta, samoin isommat oppilaat. Kun lapsi aloittaa koulutiensä, hän saa toisilta lapsilta vertaistukea ja emotionaalista tukea koulun aloitukseen liittyviin jännittäviin ja jopa pelottaviinkin tunteisiin. Samalla lapset opettavat toisilleen sosiaalisia taitoja leikkien ja luokkatilanteiden kautta. Niiden avulla lapsi hakee paikkaansa kouluyhteisössä. (Pitkänen & Tikka 2014, 8.) Lawrence Kohlberg tutki moraalien kehittymistä ja toi tutkimuksessaan esille, kuinka moraalikehityksen ensimmäisessä vaiheessa lapsen mieli yhdistää hyvän ja pahan palkitsemiseen ja rangaistukseen. Vaikka lapsen ja nuoren moraalikehitys jatkaa eteenpäin kehittymistä, vielä peruskouluikäinen nuori odottaa saavansa palkinnon hyvästä käytöksestä. (Pietikäinen, i.a.)

Tämän lisäksi lapsen ja nuoren käytöstä säätelee elimistön stressijärjestelmä. Neurobiologisen kypsyyden nuori saavuttaa vasta aikuisuuden kynnyksellä. Stressinsäätelytaitoa voidaan verrata autolla ajoon. Stressin hallinta on kuitenkin haasteellisempaa ja vaatii aikuisen tukea. Stressijärjestelmän kuormittuminen vaikuttaa lapsen ja nuoren käyttäytymiseen. Jokaisella lapsella on yksilöllinen stressin hallintakyky. Aikuisen on huomioitava lapsen temperamentti sekä erilaiset reagoitavat. Näin voidaan rohkaista lasta kohtaamaan uusia

haasteita tai tarvittaessa hidastaa reagointia niin, että lapsi ehtii arvioida tilannetta ajattelemallakin. (Sajaniemi, Suhonen, Nislin & Mäkelä 2015, 24—26, 35.)

Myös perusopetuksen opetussuunnitelmassa kohdassa, jossa kirjoitetaan siirtymästä kuudennelta luokalta seitsemännelle, todetaan siirtymävaiheiden edellyttävän koulun henkilöstön suunnitelmallista yhteistyötä siirtymävaiheen helpottamiseksi. Siirtymä tarkoittaa usein oppilaalle luokatovereiden vaihtamista, uusien opettajien pitämiä opetustunteja sekä luokanopettajan vaihtamista luokanvalvojaksi. Tässä kohden myös monet tulevaisuuteen vaikuttavat valinnat tulevat ajankohtaisiksi ja oppilaiden kuunteleminen sekä heidän arvostaminen koskien heidän valintojaan korostuu entisestään. (OPS 2016, 280.)

Opetushallitus kannustaa peruskouluja osallistumaan tapakasvatuksen teemaviikoille eri vuosina. Sen avulla on tarkoitus sitouttaa koulut tapakasvatukseen ja luomaan ymmärrystä ja tietoisuutta hyvistä tavoista ja niiden merkityksistä yhteiskunnassa ja arjessa. Tapakasvatus onkin kiinteä osa opetussuunnitelmaa. Tapakasvatusviikolla voi eri vuosina olla eri teemat, joita painotetaan viikon aikana. Esimerkiksi vuonna 2015 teemana oli tilannetaju ja tapataituruus. (Edu. i.a.) Perusopetuslain mukaan opetuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuullisesti toimivaksi yhteiskunnan jäseneksi. Lain mukaan oppilaan oppimista ja käyttäytymistä kuuluu arvioida monipuolisesti. Perusopetuslaki myös velvoittaa oppilaan käyttäytymään asiallisesti. (L 628/1998.)

Jaakko Rusama on arvioinut jo 17 vuotta sitten muun muassa tapakasvatuksen oppimistuloksia perusopetuksen päättövaiheessa. Tiedot hän on kerännyt ositetulla otannalla 316 peruskoulusta koko maassa Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Vastanneita oppilaita oli yhteensä 4022. Myös rehtoreita ja uskonnon sekä elämäkatsomustiedon opettajia haastateltiin. Tapakasvatukseen liittyviin kysymyksiin nuoret osasivat vastata tyydyttävästi. Heidän mielestään tapakasvatus auttaa oppimaan toisten huomioimista ja yhdessä tekemistä. He mielsivät tapakasvatuksen hyviin ruokailutapoihin ja niiden hallitsemiseen. Oppilaat eivät kuitenkaan kokeneet

saaneensa tässä kovinkaan paljon opetusta, kun taas opettajat ja rehtorit olivat toista mieltä. Nuorten mielestä hyvät tavat opitaan kotona ja koulussa ne ovat esillä lähinnä kotitaloudessa ja oppilaanohjauksessa. Asennetta tapakasvatukseen tutkittiin väittämien avulla. Yhdeksän kymmenestä oppilaasta piti hyvien tapojen oppimista tärkeänä. Enemmistön mielestä tapakasvatuksen pitäisi olla kodin ja koulun yhteistyötä. Vastanneista 2/3 uskoi tapakasvatuksen auttavan oppimaan yhdessä tekemistä ja se opettaa toisten huomioimista. Oppilaista 88% piti hyvien tapojen oppimista tärkeänä. Vaikutteita hyviin tapoihin oppilaat kokivat saaneensa kotoa. Lisäksi hyviä tapoja olivat opettaneet muun muassa isovanhemmat, koulu ja kaverit. Tapakasvatuksen merkityksestä tytöillä oli poikia myönteisempi käsitys. (Rusama 2002, 4—6, 170—171, 180, 184.)

2.1 Suomalainen koulu, kulttuuri ja uskonto

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa oppilaita tuetaan arvokasvatuksessa, jonka merkitys korostuu globaalin tietoverkon, sosiaalisen median ja vertaissuhteiden muokatessa lapsen ja nuoren arvomaailmaa. Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilasta kasvamaan ihmisyyteen, jonka pohjana ovat totuus, hyvyys, kauneus, oikeudenmukaisuus ja rauha. Opetus tukee lapsen ja nuoren oman kulttuuri-identiteetin rakentumista ja kasvua opettaen samalla huomioimaan muista kulttuureista tulleita ihmisiä ja heidän tapojaan ja katsomustaan. Laaja-alaisen osaamisen yhtenä tavoitteena onkin kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu. (OPS 2016, 15—16, 21.)

Kasvatuskeskustelujen tarkoitus pyrkii samaan, vaikka se onkin määritelty kurinpidolliseksi toimenpiteeksi. Sen tarkoitus on ensisijaisesti puuttua epäasialliseen käytökseen ja ohjata oppilasta asiallisen käytöksen suuntaan. Keskustelussa yksilöidään laajemmin käyttäytymiseen johtanut tilanne tai syyt ja siitä kehkeytyneet seuraukset ja pohditaan, miten tilanne korjataan. Kasvatuskeskustelun tavoitteena on aina löytää myönteinen keino oppilaan käyttäytymisen ja hyvinvoinnin parantamiseksi. Oppilaan käyttäytymisen tukeminen on edelleen uuden opetussuunnitelman mukana. Käyttäytymisen ohjaus ja siihen liit-

tyvien tietojen ja taitojen opettaminen kuuluvat osana koulun kasvatustehtävään. Oppilaille opetetaan erilaisissa koulussa tapahtuvissa vuorovaikutustilanteissa asiallista, tilannetietoista käyttäytymistä sekä hyviä tapoja. Ohjeistus käyttäytymisen arviointiin ja palautteen antamiseen on paikallisessa opetussuunnitelmassa ja sen kriteerien mukaan oppilaalle annetaan ohjaavaa palautetta. Tavoitteet perustuvat yhteisön toimintakulttuurin linjauksiin, järjestysääntöihin sekä kasvatustavoitteisiin. Oppilailla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua kasvatustavoitteita sekä käyttäytymiselle asetettujen tavoitteiden suunnitteluun ja siitä käytävään keskusteluun ja niiden määrittelyyn. Käytöksen arviointia tulee tapahtua koko perusopetuksen ajan ja se on pääosin formatiivista, jolloin arviointi ja palaute tapahtuvat osana päivittäistä opetusta. Lukuvuosiarvioinnissa käyttäytymisen arviointi on kokonaisarviointia koko lukuvuoden suoriutumisesta. (OPS 2016, 37, 50—51.)

Hyvät käytöstavat ovat kulttuurisidonnaisia. Suomessa tapakasvatukseen on vahvasti sitoutunut evankelis-luterilainen kirkko ja uskonnonopetus. Ensimmäisellä luokalla koulussa käsitellään uskonnon tunnilla käytöstapoihin liittyviä aiheita, kuten anteeksipyyttäminen ja -antaminen, toisten huomioon ottaminen ja kiusaaminen. Myös elämänkatsomustiedon tunneilla käsitellään samoja asioita. Lapsille sopivissa teksteissä tuodaan esiin eettisesti arvokkaita asioita. Esimerkiksi sadut käsittelevät oikean ja väärän erottamista, oikeudenmukaisuuden, myötätunnon ja rehellisyyden merkitystä. Lapsi etenee tarinoiden mukana havainnoinnista mielikuvien ja tulkintoihin. Myös kristillinen kasvatusta pitää sisällään tarinoita ja satuja. Kun sadussa kiitetään Jumalaa vaikeuksista selviämisestä, ollaan kristillisen kasvatuksen keskiössä. Uskontokasvatusta on osa kulttuuriamme ja tapakasvatuksemme sekä moraalimme perustuvat pitkälle kristinuskon moraalisiin. Raamatun tarinat ohjaavat osaltaan lapsen moraalin kehitystä yleisesti hyväksytyjen asioiden ja tapojen oppimiseen. Kristillisellä perinteellä on eräs piirre, jota lasten kanssa käytetään yleisesti; narratiivinen kieli. Kertomusten avulla vedotaan ihmisten mielikuvitukseen ja tunnemaailmaan. (Ylönen & Luumi 2002, 16,38, 54, 102.)

Ylönen ja Luumi lainaavat tutkija Marjatta Kallialaa, joka on puhunut epäroivästä tapakulttuurista. Tällä lailla eletessä ei ole toimintamalleja, joiden

avulla hallitaan käyttäytymisnormeja, esimerkiksi miten käyttäydytään vierailulla tai miten käyttäydytään ruokapöydässä. Kuitenkin sosiaalisesti ihmiseksi kasvamiseen tarvitaan opetusta ja ohjausta. (Ylönen & Luumi 2002, 12.)

Kärkölässä seurakunnan työntekijät ovat olleet vahvasti mukana koulun arjessa esimerkiksi aamunavauksissa. Kärkölän kappeliseurakunnan nuorisotyönohjaajan Susanna Weckströmin mukaan lasten ja nuorten käytös on erilaista vapaa-ajalla kuin koulupäivän aikana. Hänen mukaan tämä voi johtua siitä, että koulu on lapsille ja nuorille arkea. Tietyt käytöksen piirteet tulevat esiin myös seurakunnan toiminnassa. Eri ikäluokissa ryhmäpaine saattaa aiheuttaa painetta mihin suuntaan käyttäytyminen lähtee. Ryhmän vahvimmat lapset ovat niitä, jotka ohjaavat käytöksen tiettyyn suuntaan. Seurakunnan järjestämässä kerhoissa ja leireillä lasten ja nuorten käytös poikkeaa käytöksestä koulussa. Weckström toi haastattelussa esiin aikuisen roolin kasvattajana ja totesi, että ensin pitäisi miettiä omaa rooliaan ja malliaan. Tämän jälkeen tulisi pohtia, miten jokainen lapsen ja nuoren kanssa koulussa työskentelevä aikuinen parantaa ilmapiiriä tietoisesti omaa käyttäytymistään muuttamalla. (Susanna Weckström, Henkilökohtainen tiedonanto 13.4.2018.) Weckström pitää myös päivystystä Opintien toimipisteen aulassa joka toinen keskiviikko noin kahden tunnin ajan, jolloin oppilaat voivat keskustella hänen kanssaan heille ajankohtaisista ja tärkeistä asioista.

Seurakunnassa kasvatuksen tukipilareina koetaan ihmisen näkeminen ja kohtaaminen arvokkaana, Jumalan kuvaksi luotuna tapahtumana. Jokainen saa kasvaa ja kehittyä itsenään. Yhtenä suuntaviivana kasvatuksessa on ihmisarvo ja turvallisuus, jonka mukaan jokaista ihmistä kunnioitetaan ja arvostetaan. Tämä saavutetaan luomalla turvallinen kasvuympäristö ja ilmapiiri, joka takaa fyysisen, henkisen ja hengellisen kasvurauhan. Samalla tuetaan jokaisen lapsen ja nuoren osallisuutta sekä kuullaan ja nähdään jokainen lapsi ja nuori yksilönä. Lisäksi nuorisotyössä koetaan tärkeänä osana suvaitsevaisuus- ja rauhankasvatus, vastuuseen kasvaminen ja syrjäytymisen ehkäisy. (Sakasti i.a.)

Evankelis-luterilaisen kirkon Kumppanuuden korit antavat mahdollisuuden kristilliseen tapakasvatukseen yhdessä kunnallisen varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa. Koreja on neljä ja ne kertovat kunnallisen varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteistyön tarkoituksesta ja pelisäännöistä yhteistyössä seurakunnan kanssa. Korien sisältö perustuu Opetushallituksen antamiin päivitettyihin ohjeisiin. Korien avulla pyritään takaamaan uskonnonvapauden toteutuminen. Alati muuttuvissa monikulttuurisissa toimintaympäristöissä korien malli selkeyttää yhteistyötä. Kori IV antaa toimintaohjeet yhteistyöhön kasvun ja hyvinvoinnin tukemiseen. Sen mukaan tuki on yhteisölähtöistä ja tasavertaista kumppanuutta, joka kunnioittaa uskontojen ja katsomusten kirjoa. Kumppanuuden korien pohjalta seurakunnat ja kunnallinen varhaiskasvatus sekä perusopetus ovat tehneet kirjallisen sopimuksen, kuinka yhteistyö toimii (Kirkkohallitus i.a.).

Kärkölässä sekä varhaiskasvatus että perusopetus ja seurakunta laativat syksyllä 2018 kirjallisen sopimuksen, kuinka ja millaista yhteistyötä tehdään. Selkeät raamit toiminnalle auttavat molempia osapuolia ymmärtämään positiivisen uskonnonvapauden merkitystä sekä seurakunnan tuen kulttuuri- ja tapakasvatuksessa. Perusopetuksen puolella on mietitty myös sitä, minkälainen toiminta korvaa vaihtoehtoisen tapahtuman, jos oppilas ei osallistu evankelis-luterilaisen kirkon järjestämään tapahtumaan. Kaikille oppilaille pitäisi tarjota tasavertaista toimintaa uskontoon ja katsomukseen katsomatta. Samoin pohdittiin sitä, millaiset tilaisuudet ovat uskonnonharjoittamista.

Kävimme keskusteluja Kärkölen kappeliseurakunnan kappalaisen Katja-Margit Takatalon kanssa Kumppanuuden korien sisällöstä ja niiden vaikutuksesta tapakasvatukseen pohtiessamme mitkä korit toteutuvat yhteistyössä perusopetuksen kanssa. Seurakunnan vaikutus tapakasvatuksessa on Kärkölässä vahvasti esillä varhaisnuoriso- ja nuorisotyön kautta. Seurakunnan merkityksestä lasten ja nuorten elämään kertoo esimerkiksi täynnä olevat lasten leirit sekä rippileirit, joihin osallistuvat lähes kaikki ikäryhmän nuoret. Esimerkiksi vuonna 2003 syntyneistä nuorista kaikki kirkkoon kuuluneet Kärköläläiset nuoret osallistuivat rippikouluun. Leireillä ja seurakunnan erilaisissa varhaisnuorten kerhoissa käytöstävät ovat aina esillä. Lapsille ja nuorille opetetaan muun muassa tervehtimistä ja erilaisuuden hyväksymistä.

2.3 Yhteiskunta ja tapakasvatus

Kasvattajan tehtävä on kertoa oppilaille, koska käyttäytyminen pysyy hyvien rajojen sisällä. Opettajan tahdikkuutta on huomauttaa oppilasta huonosta käyttäytymisestä siten, että opettaja ei aiheuta oppilaalle häpeän tunnetta. Tahdikkuus tekee oppilaalle virheiden korjaamisen arvokkaaksi asiaksi, vaikka oppilaan on opittava myös kestävänsä suoraakin palautetta käytöksestään. Tahdittomuus ei ole kuitenkaan samalla lailla tuomittavaa kuin loukkaava käytös, koska tahdittomuus on usein ymmärtämättömyyttä, kun taas loukkaava käytös on pahantahtoista. Oppilaat ovat vasta opettelemassa sosiaalisia taitoja, joten heiltä tahdittomuus ei ole niin itseään nolaavaa kuin aikuiselta. Opettajan kertoessa oppilaalle, miltä hänen käytös tuntuu, hän samalla auttaa oppilasta kehittymään sosiaalisiin tilanteisiin ja niiden käsittelyyn. Kun oppilas oppii arvostamaan itseään, hän oppii arvostamaan muita kanssakulkijoita ja samalla käyttäytymään hyvien käytöstapojen mukaisesti. (Vahvaselkä & Vahvaselkä-Paukonen 2004,10—11.)

Kolarin artikkelin mukaan aikuisen pitäisi huomata lapsen tai nuoren hyvä ja antaa välitöntä myönteistä palautetta pienistäkin edistymisistä. Näin lapsi tai nuori alkaa huomata itsensä vähitellen myönteisessä valossa. Lapselle saa huomauttaa huonosta käytöksestä tavalla, mikä ei lisää hänen häpeää. Lapset ja nuoret tulee nähdä arvokkaina, mutta heidän toimintaansa saa puuttua. Esimerkiksi jos lapsi rikkoo jotakin, on aikuisen autettava häntä ymmärtämään tekonsa ja sen seuraukset sekä opastaa miten hän voi hyvittää teon. Tapahnutun tulee analysoida lapsen kanssa. Tämä kannattaa aina käydä läpi pienissä osissa. Apuna voi käyttää tilanteen pilkkomista osiin ja piirtämistä. (Kolari 2016.)

Sosiaaliset taidot syntyvät kokemuksen ja kasvatuksen kautta, jolloin aikuisen antamalla palautteella on suuri merkitys. Tapakasvatuksella pyritään vahvistamaan sosiaalisten taitojen kehitystä. Hyvät tavat pitävät sisällään toisten arvostamisen ja huomioon ottamisen, samoin kasvu- ja elinympäristön kunnioittamisen. Hyvien tapojen opettelu tarvitsee aikaa ja harjoittelua. Lapsi tarvitsee myös tukea oppiakseen oman kulttuurin sosiaalisiin ja hyviin tapoihin. Lapsi tarvitsee aina mallin näyttäjän matkimalla hänen käytöstään. Kasvattajan rooli

nousee tärkeäksi osaksi tätä prosessia. Lapset voivat opetella hyviä tapoja erilaisten tehtävien kautta. Harjoitukset paitsi opettavat hyviä käytöstapoja myös vahvistavat lapsen minäkäsitystä. (Allikvee, Fagerström & Kari 2013, 8—11.)

Anne Eskelinen on kirjoittanut teoksen *Koko kylä kasvattaa*, joka kiteytyy afrikkalaiseen sanontaan: Lapsen kasvattamiseen tarvitaan koko kylä. Eskelinen äitinä oli herännyt huomaamaan, kuinka lasten ja nuorten käytös oli muuttunut ja kehittynyt huonompaan suuntaan eikä kukaan puuttunut asiaan. Aikuiset olivat turtuneet heidän käytökseensä. Erään perheen vanhemmat heräsivät tapahtumiin, kun lapset ruokapöydässä kertoivat kuinka hyviä ovat varastamaan. Eskelinen oli kutsunut vanhempainneuvoston koolle ja he saivat useammilta vanhemmilta yhteenottoja. Lasten ja nuorten kielenkäyttö oli rumaa eivätkä he useinkaan kunnioittaneet auktoriteetteja. Opettajilla oli kurinpitovaikeuksia. Oppilaiden käyttäytyminen oli levotonta, he soittivat suutaan ja sortuivat ilkeiden tekojen tekoon. Myös koulun ja kodin välillä vallitsi luottamuspula, joka ilmeni esimerkiksi vanhempien opettajia arvostelevina puheina lasten ja nuorten kuullen. Kasvatusyhteistyö ja –kumppanuus ei toiminut, vaan opettajat olivat jääneet yksin. (Eskelinen 2000, 11—17.)

Eskelinen oli yhdessä muiden vanhempien kanssa perustamassa *Yhdessä elämään*-kampanjaa. Kampanjan keskeinen ajatus on: koko kylä kasvattaa. Periaatteena on kasvattaa lapsi jo pienestä pitäen vastuulliseksi yhteiskunnan jäseneksi ja samalla tukea vanhempia kasvatustehtävässä. Kampanja sisältää yhteiset pelisäännöt, joihin kaikki lasta kasvattavat aikuiset sitoutuvat. Kampanja sai aikaan myönteistä kehitystä sekä lasten että nuorten käyttäytymisessä ja erityisesti kielenkäytössä. (Eskelinen 2000, 22.)

Tutkimuksen mukaan kaksi keskeisintä muutosta tapahtui tervehtimisen ja kohteliaan puhutavan lisääntymisessä. Opettajat olivat todenneet myös näpistelyn ja kiusaamisen vähentyneen. Yhteisen projektin kuvattiin antavan rohkeutta puuttua niin lasten, nuorten kuin aikuistenkin virheelliseen käyttäytymiseen. Mallin vahvuudeksi on koettu kokonaisvaltaista lähestymistapaa lasten ja nuorten kasvatukseen, myös pitkäjänteinen työ on projektin perusta. Projekti kiinnitti huomiota tiedostamattomiin asenteisiin ja tapoihin suhtautua muihin

ihmisiin. Yhdessä elämään-kampanja on levinnyt eri asteisena ympäri Suomea ja erityisesti yksinhuoltajaperheissä kampanja on otettu vastaan kuin lottovoitto. Kasvattajat ja perheet ovat ymmärtäneet ruohonjuuritason työskentelyn tärkeyden sekä kotien kasvatusvastuun. (Eskelinen 2000, 93—96.)

Myös Kärkölässä on aloitettu toteuttamaan ajatusta ”koko kylä kasvattaa”. Lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolestuneet vanhemmat ja vapaaehtoiset avasivat Vappuna 2017 yhteisen kahvilan, Kyliksen. Kylikselle on vapaa pääsy kaikenikäisillä kuntalaisilla ja se on avoinna pääosin koulujen loputtua iltaan asti sekä viikonloppuisin ja kesällä. Kyliksen toiminta perustuu vapaaehtoistyöhön. (Hakala 2017, 3.) Yhteistyötä pyritään tekemään niin koulun, kunnan nuorisotyön kuin seurakunnan kanssa. Kyliksen toiminnassa haetaan vielä suuntaviivoja, miten lasten ja nuorten kanssa toimitaan.

3 TYÖRAUHA KOULUSSA

Turvallisessa ja viihtyisässä koulussa toteutuu hyvä työrauha. Kun koulussa vallitsee sopiva työrauha, on oppiminen, opettaminen ja kasvaminen mahdollista. Tähän tarvitaan myös kunnioittavaa ja arvostavaa ilmapiiriä. Kun koulun ja luokan säännöt ovat selkeitä ja yhdessä opeteltuja, seuraamukset välittömiä, johdonmukaisia ja ennakoitavissa, voidaan puhua ihanteellisesta koulusta. Jokaisella koululla olisi hyvä olla omat linjaukset ja panostaa ennaltaehkäisyyn. (Sigfrids 2009, 93—94.) Ilmapiiri luokassa vaikuttaa ryhmään ja siihen, kuinka oppilaat uskaltavat osallistua toimintaan. Myönteisen ilmapiirin ja yhteishengen luominen edellyttää pitkäjänteistä työtä. On todella tärkeää saada luokan ilmapiiri sallimaan epäonnistuminen turvallisesti. (Cantel 2010, 99.)

3.1 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus-käsitettä voidaan käyttää yläkäsitteenä sosiaalisille tapahtumille, jossa osapuolet ovat keskenään mukana. Vuorovaikutus sanana tarkoittaa: vaikutetaan vuorotellen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että vuorovaikutus olisi tasapuolista. Vuorovaikutuksessa voi toinen osapuoli olla vähemmän vuorovaikutuksessa, mutta yksipuolinen vaikuttaminen ei ole vuorovaikutusta. Vuorovaikutus voi olla hyvää, huonoa ja kaikkea siltä väliltä riippuen vuorovaikutuksen tavoitteista. Vuorovaikutustaidot ovat tämän päivän työelämän yksi osa-alueista. (Haapaniemi & Raina 2007, 36—37.)

Lasten osallisuuden merkitys on korostunut niin lapsuustutkimuksissa kuin oppimisen tutkimuksissa. Kasvattajan on tärkeää huolehtia siitä, että lapset voivat työskennellä ryhmänä ja saavat mahdollisuuden oppia toisiltaan. Osallistuminen, kuten kaikki vuorovaikutus kytkeytyy tunteisiin. Onnellisuus on yhteistyön tunne, suuttumus on konfliktin tunne ja pelko on turvattomuuden ja vaaran tunne. Kasvatusvuorovaikutuksessa tunteilla on ensisijainen merkitys. (Alasuutari, Hännikäinen, Karila, Nummenmaa, Rasku-Puttonen 2006, 8—9.)

Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä vuorovaikutussuhteiden kehittäjänä. Sosiaalinen, kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys tapahtuu yhteisössä. Kun lapset työskentelevät yhdessä, he oppivat tuntemaan toisiaan. Myös käsitykset ja havainnot toisista lapsista lisääntyvät. Ryhmässä lapset joutuvat käsittelemään erilaisia ajatuksia, kokemuksia ja näkökulmia, jolloin heidän omat käsityksensä laajenevat. Yhdessä työskentely auttaa lapsia sekä syventää erilaisten asioiden ymmärtämistä ja kehittää vuorovaikutuksessa tarpeellisia ryhmätyötaitoja. (Alasuutari ym. 2006, 14.)

Vuorovaikutus taidot pääsevät esille, kun koulu antaa oppilaille mahdollisuuden olla aktiivisia kansalaisia ja luo todellisia vaikuttamisen mahdollisuuksia (Cantel 2010, 180).

Ross W. Greene on yhdysvaltalainen psykologi, joka on kirjoittanut useita kirjoja muun muassa lasten häiriökäyttäytymisestä. Teoksessaan *Lost at school* (2014) hän kirjoittaa kuinka koulujen kuri on muuttunut ja heikentynyt. Hän työskentelee lasten kanssa, joilla on erilaisia tunne-elämän ongelmia. Lapset itse toivovat saavansa apua. Greene toteaa, että sen paremmin lapset kuin aikuisetkaan eivät ole robotteja eikä toimintakaan voi olla robottimaista. Kovalla työllä, molemminpuolisella vuorovaikutuksella ja yhteistoiminnalla saadaan parhaita tuloksia aikaan. Kirjassaan hän esittelee opetushenkilöstölle yhden toimintamallin, yhteistoiminnallisen toimintaratkaisun, ongelmakäyttäytymisen ratkaisuksi. Malli pitää sisällään välineitä ryhmädynamiikan kehittämiseen, kiusaamiseen puuttumiseen ja kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön. Kuten Greenen teoksessakin kerrotaan, käyttäytymiseen liittyvät ongelmat ovat ratkaistavissa, mutta ne vaativat yhteistyötä eri tahojen välillä. Aikuisilla täytyy olla vastuu ja ratkaisun avaimet, koska lapset ja nuoret eivät yksin pysty muutokseen. (Greene 2014, 11, 13.)

3.2 Yhteisöllisyys

Sosiaalisiin toimintoihin liittyvät käsitteet saavat alkunsa me -asenteen vaikutuksesta. Tätä voisi kutsua yhteisöllisyydeksi. Järjestelmäteoreettisesta näkö-

kulmasta ihminen koostuu ruumistaan, mielestään sekä yhteisöstään. Henkilö on puolestaan se osa, joka liittyy ihmisen yhteisöön. Yhteisöllisyys on sosiaalisen pääoman yksi keskeisimmistä ominaisuuksista. Yhteisöhenki on tarpeellinen, jotta saavutetaan täydellisempi ihmisyyttä. Ihmisen saavutettua ihmisyyttä, puhutaan hyvinvoinnista tai terveydestä, jotka ovat tärkeimpiä filosofian määrittelemiä arvopäämääriä. Erilaiset juhlat, tapahtumat ja uskonnolliset tilaisuudet edistävät terveyttä ja sitä kautta vaikuttavat hyvinvointiin. Samalla erilaiset tapahtumat luovat hyvää yhteishenkeä ja yhteisöllisyyttä. (Hyyppä 2005, 19—20, 117—118.)

Sosiaaliset rakenteet syntyvät kokemuksista ja perinteistä, jotka ovat kertyneet ihmisille heidän eläessään historiallisesti alueellisesti yhdessä, yhteisöissä. Yhteisyydentunne on suuri tekijä, joka luo perustan yksilön ja yhteiskunnan välille. Yhteiskunnat eivät kuitenkaan pysy koossa pelkästään yhteisyydentunteen takia, tarvitsemme yhteisiä moraalisia periaatteita. Kasvatuksen tehtävä on tuottaa, pitää yllä ja perustella sellaista moraalista, että yksilöt kokevat kuuluvansa yhteisöön. (Antikainen, ym. 2013, 17.)

Ryhmä vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen. Ryhmänormit säätelevät lapsen tai nuoren toimintaa. Tietyissä ryhmissä normit vaikuttavat siihen, millaisin keinoin lapsesta tai nuoresta tulee ryhmän hyväksytty jäsen. Yhdenmukaisuuspaineet saavat yksittäisen lapsen tai nuoren käyttäytymään tavalla, jolla hän ei toimii ollessaan yksin. Puhuttaessa toverien vaikutuksesta varhais- ja keskilapsuudessa, viitataan usein myönteisiin vaikutuksiin. Nuoruusiäisten kohdalla tarkastelu kääntyy usein negatiivisiin vaikutuksiin. Olisi kuitenkin hyvä muistaa, että nuoruusiässä toverien vaikutukset voivat olla myös positiivisia. (Salmivalli 2008, 130,132.)

4 KÄRKÖLÄN YHTENÄISKOULU

Kärkölän yhtenäiskoulu on opetukselliselta rakenteeltaan kaksisarjainen. Kärkölän yhtenäiskoulussa on kaksi opetusryhmää sekä ensimmäisen luokan että seitsemännen luokan luokkia. Yhtenäiskoulu on Kärkölän ainoa koulu ja käsittää luokka-asteet 0—9 kahdessa eri toimipisteessä. Luokat 0—4 ovat Vuokkoharjun toimipisteessä, jonka yhteydessä on kunnan päiväkoti. Opintien toimipisteessä ovat luokat 5—9. Lukuvuonna 2018—2019 Kärkölän yhtenäiskoulussa aloitti yhteensä 470 oppilasta, joista Vuokkoharjun toimipisteessä on 224 esi- ja perusopetuksen oppilasta ja Opintien toimipisteessä 246 perusopetuksen oppilasta. Opetushenkilökuntaa Kärkölässä on yhteensä 49 ja he jakaantuvat kahteen eri toimipisteeseen alla olevan taulukon mukaisesti.

Opetushenkilökunta	Vuokkoharju	Opintie
Rehtori		1
Apulaisrehtori	1	
Luokanopettaja	9	4
Aineen opettaja		11
Eriyisluokanopettaja	2	2
Laaja-alainen erityisopettaja	1	2
Koulunkäyntiavustaja	5	3
Esiopetuksen opettaja	3	
Esiopetuksen lastenhoaja	5	

TAULUKKO 1. Kärkölän yhtenäiskoulun opetushenkilöstön jakaantuminen kahteen toimipisteeseen.

Lisäksi Kärkölän yhtenäiskoulussa toimii yhteistyössä varhaiskasvatuksen johtaja.

4.1 Kärkölän perusopetuksen opetussuunnitelma

Kärkölän yhtenäiskoulu noudattaa sekä valtakunnallista, maakunnallista että kuntakohtaista opetussuunnitelmaa, joka löytyy Pedanetista (Peda.net i.a.a). Pedanet on oppilaitoksille tarjottu kouluverkkopalvelu, joka jakautuu julkiseen ja salattuun osioon. Julkiselle puolelle ladatut tiedot ovat kaikkien nähtävissä ja salattuihin tietoihin tarvitaan tunnukset, jossa määritellään erikseen opetushenkilöstölle avautuvat sivut. Esimerkiksi Pedanetin Opehuone näkyy vain opetushenkilöstölle.

Kuntakohtaisen opetussuunnitelman tavoitteena on, että lapsi ja nuori oppii tuntemaan omat vahvuutensa ja että hänestä kehittyy tasapainoinen ja kykyihinsä ja taitoihinsa luottava nuori. Perus- ja esiopetuksen tavoitteena on tukea lapsen monipuolista kasvua ja oppimista sekä samalla tukea kehittymistä toimintakykyiseksi, vastuulliseksi ja erilaisuutta ymmärtäväksi ihmiseksi. Kärkölän yhtenäiskoulu pyrkii antamaan lapselle ja nuorelle monipuolisia tietoja ja taitoja sekä kokemuksia. (Peda.net i.a.a.)

Päätavoitteet ovat:

- Itsetunnon vahvistaminen onnistumisen kokemusten kautta
- Keskeisten tietojen ja taitojen oppiminen
- Vastuun kantaminen koulutyöstään.
- Kyky omatoimiseen ja itsenäiseen tiedonhankintaan
- Oman ja toisten työn arvostaminen
- Toisen huomioonottaminen
- Erilaisuuden hyväksyminen
- Yhteistyötaitojen vahvistaminen
- Yhteisten sääntöjen noudattaminen oppilaita osallistamalla
- Omasta lähiympäristöstä ja tavaroista huolehtiminen
- Lajittelun ja kierrättämisen kehittäminen yhteistyössä kiinteistöpalvelun kanssa (Peda.net i.a.a.)

Lisäksi erityistavoitteena ovat:

- Kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisy ja elämänhallinnan kehittäminen
- Tapakasvatus
- Positiivisen luontosuhteen kehittäminen
- Noudatetaan kestävän kehityksen periaatteita
- Uuden opetussuunnitelman käytäntöön ottaminen
- Oppilaiden oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen siten, että oppilaiden asenne koulunkäyntiä kohtaan sekä suoritusmotivaatio pysyy hyvällä

tasolla ja siten heidän alisuoriutuminen opinnoissaan minimoituu. (Peda.net i.a.a.)

Toimintakulttuurin keskeisinä ohjenuorina ovat monipuoliset työtavat ja toimijoiden yhteisöllisyys sekä yhteisvastuullisuus ja toimintaympäristön turvallisuus ja virikkeisyys. Lapsen ja nuoren oppimisen tukeminen on toimijoille yhteistä työtä koulun lisäksi kodin ja eri verkostojen kanssa. Yhteistyöverkostojen moniammatillisuus tukee kaikkien kouluyhteisöön kuuluvien arkea. (Peda.net i.a.a.)

Erytisopetus on osa perusopetusta. Oppimisen ja koulunkäynnin kolmiportaisella tuella pyritään mahdollistamaan tarkoituksenmukainen integraatio ja inklusio. Kolmiportainen tuki perustuu kolmeen tuen muotoon, jotka ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Moniammatillinen yhteistyö kuraattorin, koulupsykologin ja nuorisotoimen kanssa antaa opetushenkilöstölle tukea arjen haasteisiin. (Peda.net i.a.a.) Kärkölän yhtenäiskoulussa järjestetään muun muassa vanhempainiltoja, joiden teemana on selviytymispelit. Vanhempainiltoihin toivotaan vanhempien osallistuvan ja oppilaille se on pakollista koulua. Näitä iltoja voidaan helposti muokata luokka-asteen ja kulloinkin esille nousseiden ongelmien mukaan. Esimerkiksi jonain vuonna viidesluokkalaisten kanssa aiheena on ollut huumeet ja muut päihteet, jonain vuonna nettipelaaminen. Myös hyviä käytöstapoja voidaan nostaa näiden kautta esiin.

Kärkölässä esi- ja perusopetuksen nivelvaihetta on pyritty helpottamaan esikoulun toimimisella fyysisesti samassa rakennuksessa ja tiloissa perusopetuksen kanssa sekä yhteistyötä tekemällä. Näin koulun henkilökunta ja opettajat tulevat jo esikouluvuoden aikana tutuiksi lapsille. Samoin siirtymistä kuudennelta luokalta seitsemännelle on helpotettu yhtenäiskoulun myötä, kun viides- ja kuudesluokkalaiset ovat samassa rakennuksessa yläkoululaisten kanssa. Heillä on myös ollut jo kuudennella luokalla muutamia aineenopettajia opettamassa, joka sekin helpottaa siirtymistä aineenopettajajohtoiseen opetukseen.

4.2 Kärkölän perusopetuksen toimintaehdotuksia 2018 tammikuussa tapakasvatuksen hyväksi

Kärkölän yhtenäiskoulun opetushenkilöstö on kokoontunut 25.1. 2018 asian tiimoilta pohtimaan, miten erinäisiä käytöshäiriöitä ja huonoja tapoja saataisiin minimoitua. Rehtorin antaman kysymyslistan perusteella eri pedagogiset tiimit kokoontuivat osaltaan pohtimaan ja tuotos esiteltiin yhteisessä opetushenkilöstön kokouksessa, jossa mietittiin jatkotoimenpiteitä. Kysymyksiä oli neljä. (Peda.net i.a.b.)

Kysymykset koskivat oppituntien työrauhan parantamista, koulumyönteisyyden kehittämisen edistämistä alkuluokkavaiheesta alkaen sekä sen määrätietoista seuraamista, asiallisen käytöksen korostamista ja sen vaatimista koko henkilökunnan toimesta ja Wilman tarkoituksenmukaista käyttöä. Keskustelussa kävi ilmi, että opetushenkilöstön mielestä oppilaiden tulisi saada riittävästi tukea riittävän varhaisessa vaiheessa ja avustajilla tulisi olla mahdollisuus olla tunneilla koko oppitunnin ajan. Opintiellä rehtorin toivottiin tiedottavan nykyistä enemmän poikkeavista tilanteista keskusteluradion kautta.

Toivottiin, että sääntöjä olisi vähemmän, mutta niitä noudatettaisiin. Tämä voisi luoda rennomman ilmapiirin, joka osaltaan parantaisi koulun ilmapiiriä ja näin vaikuttaisi myös käytökseen. Opetushenkilöstö toivoi pienempiä opetusryhmiä ja enemmän jakotunteja. Yhteisöllisyyden edistäminen otettiin esiin ja toivottiin enemmän ja useammin yhteistä mukavaa tekemistä. Positiiviset kannustimet olivat toiveissa ja esimerkiksi positiivisten Wilma-merkintöjen tärkeys tuli esiin. Motivaation parantamisen yhdeksi keinoksi todettiin kehujen antaminen heti, kun on aihetta. Jotta asiallinen käytös korostuisi oppilaiden kohdalla, toiveena oli, että yhteisesti sovittaisiin epäkohdista, joihin on syytä puuttua ensisijaisesti. Opintiellä toivottiin, että rehtori on enemmän mukana luomassa positiivista kulttuuria koulun pedagogisena johtajana sekä seuraa vielä aktiivisemmin haastavien luokkien ja oppilaiden ohjausta. Konkreettisena toimena rehtorin näkyminen fyysisesti enemmän ja läsnäolo oppilaiden keskuudessa.

Asiallista käytöstä arvioitiin kohentavan myös erilaiset teemapäivät ja kampanjat. Wilmaan toivottiin värien lisäämistä siten, että huonon käytöksen ja unohdusten merkintöjen värit olisivat erilaiset. Tällöin saataisiin erilliset polut rangaistuksille. Keskusteluissa esiin tulivat oppituntien häirintään puuttuminen matalammalla kynnyksellä kuin läksyjen tekemättä jättämiseen ja niistä rangaistukset aiemmin. Todettiin myös, että Wilma-merkinnät ovat linjassa luokkien toiminnan suhteen. Keskustelussa tuli myös ilmi kuinka kannustava, positiivinen Wilma-merkintä voi olla tarpeen joillekin oppilaille, vaikka sen tulisi olla normaalia toimintaa. Mietittiin myös positiivisille merkinnöille enemmän vaihtoehtoja. (Peda.net. i.a.b.)

4.3 Tammikuun 2018 toimintaehdotuksien jatkotoimet

Syksy 2018 on mahdollistanut, että avustajat voivat olla pääsääntöisesti koko tunnin aina sen hetkisessä luokassa mihin heidät on ohjattu. Tukioppilaat kuuluttavat joka kuukauden ensimmäinen maanantai tulevan kuukauden asioista ja tapahtumista huomioiden myös esimerkiksi liputuspäivät. Positiivisia Wilma-merkintöjä on annettu aiempaa enemmän, joten niihin on selkeästi kiinnitetty huomiota. Myös kehujen suullinen antaminen on korostunut. Varsinkin ensimmäisen luokan oppilaiden kanssa suullinen, välitön positiivinen palaute vaikuttaa tehokkaammin. Pienillä oppilaille ei vielä ole omaa Wilmaa eivätkä huoltajat välttämättä katso omaansa päivittäin. Opintiellä rehtori on ollut enemmän näkyvässä syksyn aikana myös oppilaille, vaikka hän tekee edelleen myös sivistysjohtajan työtä, joka vie ison osan hänen työajastaan koulun puolella. Wilmaan on lisätty erilaisia merkintöjä, varsinkin positiivisia. Lisäksi keväällä 2019 Wilman tuntimerkinnät käydään yhdessä opetushenkilöstön kanssa läpi ja niihin tehdään tarvittavia muutoksia lukuvuodelle 2019-2020.

Luokkakoot ovat edelleen suuret. Vuokkoharjulla ensimmäisen luokan oppilaita on toisessa opetusryhmässä 18, toisessa 19 sekä erityisluokassa kahdeksan oppilasta. Erityisluokalla ei jakotunteja ole ollenkaan, toisilla luokilla on jaettu käsityötunnit jaettu sekä yksi äidinkielen tunti. Opintien puolella seitsemäsluokkalaisia on kahdessa opetusryhmässä 24 ja 25 oppilasta. Heidät on

jaettu kolmeen ryhmään käsitöissä, kotitaloudessa, liikunnassa ja fysiikka/ke-miassa. Tällöinkin ryhmäkoot ovat isot; 16, 16 ja 17 oppilasta. Epäasialliseen käytökseen puuttumiseen olisi vielä parannettavaa molemmissa toimipisteissä. Samoin koulussa työskentelevien aikuisten, niin opetushenkilöstöön kuuluvien kuin muidenkin, olisi syytä kiinnittää vielä enemmän huomiota omaan kielenkäyttöön ja puhetyyliin.

Kärkölen yhtenäiskoulun johtoryhmän kokouksessa 7.3.2018 käsiteltiin yhteisöllisyyden vaikutusta myönteiseen käytökseen ja pohdittiin, pitäisikö olla enemmän luokka- ja koulukohtaista ryhmäyttämistä. Kuten pedagogisten tiimienkin pohdinnoissa, myös johtoryhmässä nähtiin erilaiset salissa tapahtuvat yhteiset epäsäännöllisen säännölliset, vaikka lyhyetkin, kokoontumiset tärkeiksi yhteishengen ja yhteisöllisyyden lisääjiksi. Myös luokkakohtaiset säännölliset ryhmäyttämiset ja ryhmässä toimiminen fyysisesti koulun ulkopuolella nostettiin esiin yhtenä myönteisen kouluilmapiirin luoja. (Peda.net i.a.b.)

4.4 Ryhmän vaikutus yksittäisen lapsen tai nuoren käytökseen

Kärkölen yhtenäiskoulussa on kiinnitetty huomiota negatiivisen käytöksen vaikutukseen ryhmätasolla. Vaikka ulkopuolisen silmiin luokan yhteishenki ja myönteinen ilmapiiri näyttävät tiiviiltä, ne eivät sitä kuitenkaan ole. Paineet käyttäytyä sopimattomasti kasvavat, kun luokassa on yksi tai kaksi hallitsevaa ja negatiivisesti käyttäytyvää oppilasta. Kärkölässä Opintien toimipisteessä on syksyllä 2018 aloitettu yhteistyö Valopilkkun kanssa, jotta ryhmähengen dynamiikkaa saataisiin muutettua positiiviseen suuntaan ja kiusaamista saataisiin vähennettyä seitsemäsluokkalaisten keskuudessa sekä positiivista yhteishenkeä kohotettua. Valopilkku on kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus, joka tukee sekä kiusattujen lasten vanhempia että kiusaamisen kohteina olevia lapsia. He tarjoavat matalan kynnyksen tukea kiusatuille pyrkimyksenään tarjota vertaistukea. Valopilkku tekee myös yhteistyötä koulujen kanssa sekä tarjoaa koulutuksia viranomaisille ja ammattilaisille. Valopilkku toimii valtakunnallisesti ja sitä rahoitetaan veikkausrahoilla. Tuen piirissä oleville toiminta on ilmaista. Toimintaa koordinoi Harjulan Settlementti Oy. Toiminta on käynnistynyt projektina 1.3.2010. (Valopilkku 2018.) Valopilkkun työntekijät ovat käyttäneet muun

muassa tämän opinnäytetyön postereita osana heidän keskustelujaan luokkien kanssa. He ovat käyneet keskusteluja oppilaiden kanssa sekä luokka-, pienryhmä- että yksilötasolla. Valopilkun toiminta oppilaiden kanssa jatkuu edelleen.

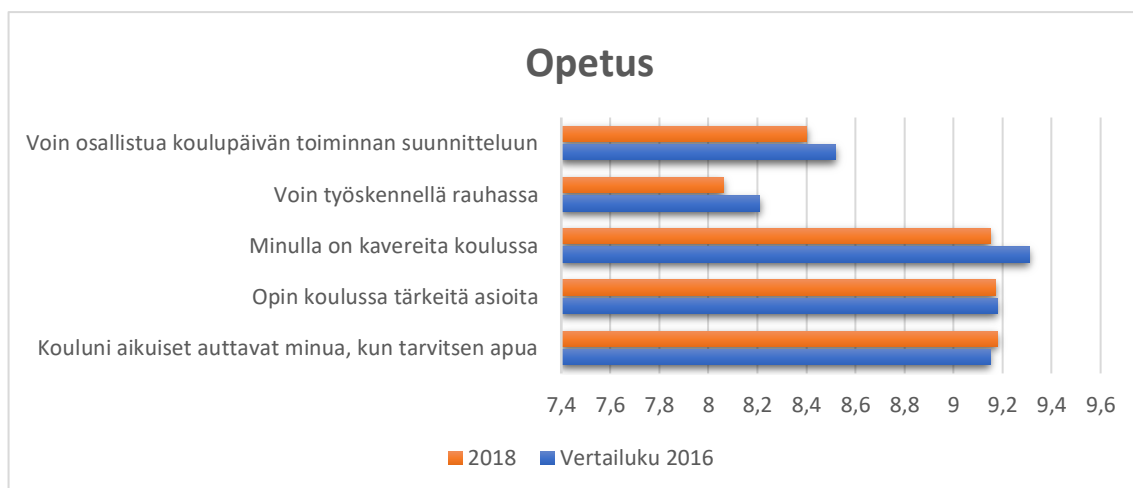
4.5 Palkitsemisjärjestelmä Kärkölän perusopetuksessa

Kärkölässä oppilaita palkitaan lukuvuosittain erilaisin stipendein ensimmäisestä luokasta lähtien. Jokaiselta luokalta on palkittu yksi tai kaksi oppilasta. Opettajat ovat alaluokkien oppilaiden osalta saaneet itse määritellä kriteerit palkitsemiselle. Yleensä kriteerit ovat juuri käytökseen ja toisten huomioimiseen liittyviä. Myös yläkoulun puolella jaetaan stipendi reilulle kaverille, jonka perusteena on toisten huomioiminen ja ystävällinen käytös. Lisäksi ensimmäisen luokan oppilailla on luokkien omia palkitsemisjärjestelmiä, kuten makaronien kerääminen purkkiin. Kun purkki on täynnä, oppilaat saavat itse valita yhden tunnin aiheen. Se voi olla lautapelejä, video tai vaikka ulkoleikkejä. Makaroneja saa purkkiin, kun tunti on mennyt hyvin kaikkien mielestä. Lisäksi joskus on esimerkiksi ruokailussa bonusetki, jolloin makaronien määrä nousee kolmeen. Myös yksittäisissä oppiaineissa voi kerätä palkintoina tarroja. Palkitsemisjärjestelmiä käyttävät myös muut opettajat. Esimerkiksi erityisopetuksen 5-6 luokalla kerätään helmiä aikuisten purkista oppilaiden purkkiin. Kun kaikki helmet ovat kerätty, oppilaat itse päättävät yhdelle päivälle mieluisan toiminnan kolmesta annetusta vaihtoehdosta. Kuudennen luokan musiikkitunneilla kerätään onnistuneita tunteja ja kun tunteja on sovittu määrä kasassa, oppilaat saavat ehdottaa seuraavan tunnin ohjelmaa. Se voi olla esimerkiksi oppilaiden toivemusiikkia. Yläkoululaisilla palkitseminen tapahtuu usein harvemmin, mutta tuntikohtaisesti nopeammin. Hyvin sujunut tunti saatetaan päättää esimerkiksi Kahootin pelaamiseen.

Käytöksen arvioinnin kriteerit olisi hyvä olla selkeästi näkyvissä sekä koulun seinillä että esimerkiksi Wilmassa, josta niitä voisi lukea lukuvuoden aikana ja samalla nuori saisi selkeän kuvan millaisesta käytöksestä oma numero koostuu ja mitä voisi tehdä parantaakseen sitä.

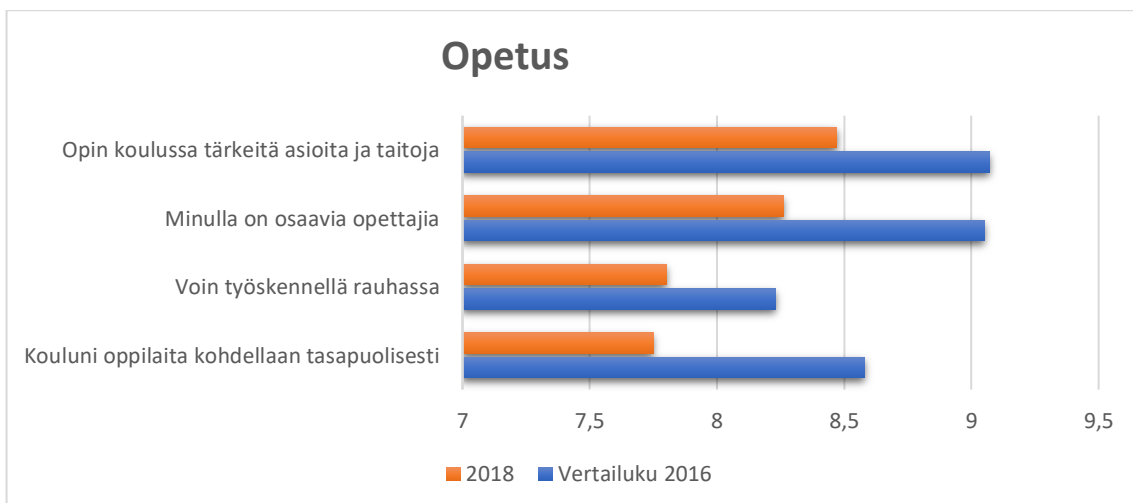
4.6 Maakuntakohtainen esi- ja perusopetuksen arviointikysely

Maakunnallinen arviointikysely toiminnan kehittämiseen järjestetään joka toinen vuosi seudullisen arvioinnin kehittämisryhmän toimesta ja siihen vastaavat oppilaiden lisäksi myös opetushenkilöstö ja huoltajat. Kyselyn tuloksia tarkastellaan opetushenkilöstön kokouksessa ja erityisesti kiinnitetään huomiota kehittämistä vaativiin kohtiin. (Kärkölen kunta 2018; Petri Käkönen, henkilökohtainen tiedonanto, veso-koulutus, 03.05.2018.) Maakunnallisen arviointikyselyn tuloksien (2018) mukaan Kärkölässä 1—2 luokan oppilaat kokevat koulunkäynnin ja toiminnan myönteisesti. Suhteellisesti eniten oli heikentynyt työskentelyrauhan ja kavereiden määrän kokeminen. Aikuiselta avun saaminen tarvittaessa oli puolestaan hienoisesti noussut. (Kaavio 1.)

KAAVIO 1. Luokkien 1—2 oppilaiden kokemus opetuksesta (Henkilökohtainen tiedonanto, Käkönen 2018.)

Sen sijaan luokkien 3—9 oppilailla Kärkölässä oli enemmän laskua arvosanoissa koulun toiminnan osalta kaikissa kohdissa. Yhteisarvosana koulun toiminnasta oli 7,75, kun vertailuvuonna 2016 arvosana oli 8,74 Opetukseen liittyvissä kysymyksissä selkeästi eniten heikentymistä on tullut oppilaiden tunteesta tasapuoliseen kohteluun. Myös osaavien opettajien puuttuminen koetaan ongelmaksi. (Kaavio 2.)

KAAVIO 2. Luokkien 3—9 oppilaiden kokemus opetuksesta. (Henkilökohtainen tiedonanto, Käkönen 2018.)

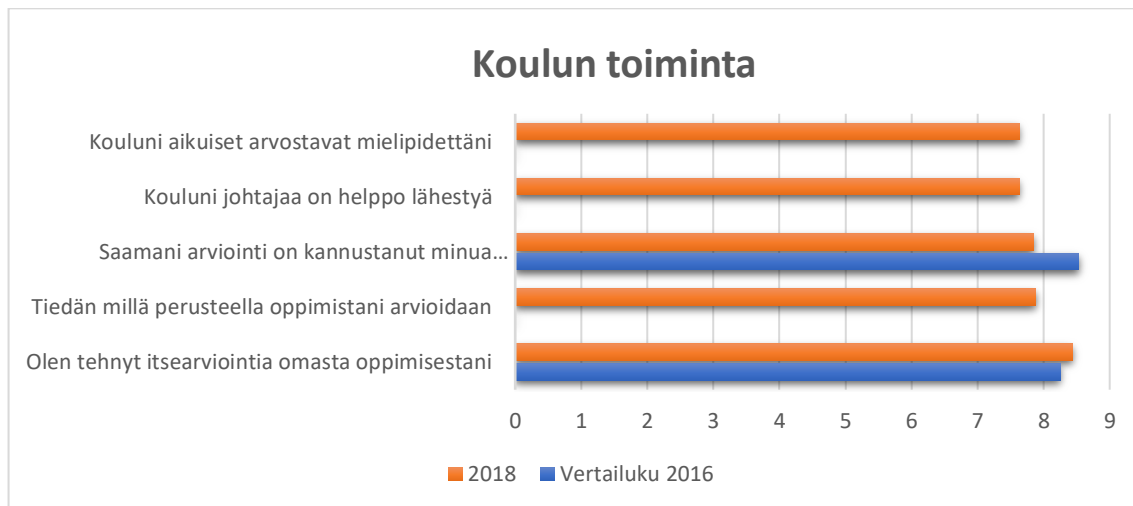
Kouluun tuleminen mielellään on heikentynyt yli yhden arvosanan verran. Oppilaat eivät myöskään koe opettajilla olevan aikaa heille eivätkä koe saavansa tarpeeksi kannustusta eivätkä apua, jos heillä on huolia. Koulun ja kodin välinen viestiminen koetaan hyväksi, vaikka siinäkin on heikennystä vertailukuun. (Kaavio 3.)

KAAVIO 3. Luokkien 3—9 oppilaiden kokemus yhteistyöstä ja tukemisestä. (Henkilökohtainen tiedonanto, Käkönen 2018.)

Oppilailta kysyttiin ensimmäisen kerran mielipidettä, kuinka he kokevat koulun aikuisten arvostavan heidän mielipiteitään. Oppimisen arvioinnin perusteiden tietämisessä on epävarmuutta, mikä osaltaan selittää saaman oppimisen arvi-

oinnin kannustavuuden putoamisen. Arvioinnin perusteiden epävarmuus selitynee uuden opetussuunnitelman (2016) käyttöön otosta. Sen sijaan oppilaat ovat tehneet enemmän itsearviointia omasta oppimisestaan kuin vertailuvuonna. (Kaavio 4.)

KAAVIO 4. Luokkien 3—9 oppilaiden kokemus koulun toiminnasta. (Henkilökohtainen tiedonanto, Käkönen 2018.)

Kyselyn tulokset antavat viitteitä myös siitä, miksi käytös on osin haasteellista oppilaiden keskuudessa. Oppilaat kokevat, ettei heitä kohdella tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti, joten heidänkään ei tarvitse käyttäytyä. Oppilaiden mielestä opettajilla ei ole heille aikaa. Tuloksista voi päätellä, että isot opetusryhmät aiheuttavat sen, ettei opettaja pysty huomioimaan jokaista oppilasta yksilöllisesti tunnin aikana. Opettajan on kuitenkin puututtava huonoon ja häiritsevään käytökseen heti, jotta luokassa säilyy opetus- ja oppimisrauha. Näin oppilas ehdollistuu saamaan välitöntä huomiota negatiivisella käytöksellä. Tällöin hyvin käyttäytyvät oppilaat jäävät vähemmälle huomiolle, mistä syntyy helposti negatiivisen käytöksen kierre, joka laajenee oppilaiden keskuudessa.

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Tässä opinnäytetyössä pohdimme vastausta kysymykseen; Miten hyviä käytöstapoja koulussa voisi kehittää yhdessä oppilaiden kanssa? Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli saada oppilaiden mielipiteitä hyvistä käytöstavoista, niihin vaikuttavista asioista sekä niiden näkymisestä koulussa. Tavoitteena oli lisäksi tuottaa opetushenkilöstölle yhdenlainen työväline tapakasvatukseen. Learning café -työskentely oli oppilaita osallistava menetelmä, jonka avulla tuotimme materiaalin postereihin ja itsearviointilomakkeeseen. Esitteen kokosimme toiminnallisten tuntien sisällöstä.

Toiminnallinen opinnäytetyö liittyy työelämän kehittämistyöhön, jolla tavoitellaan toiminnan kehittämistä, järjeistämistä ja ohjaamista. Toiminnallisella opinnäytetyöllä on yleensä toimeksiantaja. Toteutustapoja voi olla erilaisia kohderyhmästä riippuen, esimerkiksi kirja, opas, kehittämissuunnitelma tai jokin muu tuotos, tuote tai projekti. Toiminnallinen opinnäytetyö koostuu kahdesta osiosta, lähdekirjallisuuteen perustuvaan dokumentointiin ja arviointiin sekä produktiin eli toiminnalliseen osuuteen, jonka toteutimme learning cafemenetelmällä, joka osallistaa lapset ja nuoret opinnäytetyöhön. Toiminnallisen opinnäytetyö edellyttää tutkivaa ja kehittävää otetta. Sen tulee nojata ammatiteorialle ja sen tuntemukseen. Näin toiminnallisenkin opinnäytetyöraportin tulee sisältää niin sanottu teoreettinen viitekehysosuus. (Lumme, Leinonen, Leino, Falenius & Sundqwist 2006.)

5.1 Kehittämishankkeen prosessin kuvaus

Ajatuksen opinnäytetyöhön saimme Kirke-leiriltä, jossa pohdittiin käytöstapoja varhaiskasvatuksessa. Samaan aikaan Kärkölen yhtenäiskoulussa pohdittiin oppilaiden käytöstapoja ja koulun tapakasvatusta. Keskustelimme rehtorisivistystoimenjohtaja Petri Käkösen kanssa asiasta ja kysimme, olisiko mahdollista tehdä aiheesta opinnäytetyö. Hän tilasi meiltä konkreettisen työvälilinen tapakasvatukseen opetushenkilöstön käyttöön. Aloitimme työn laadullis-

sena tutkimuksena, mutta työn edetessä se muuttui ensin toiminnalliseksi tutkimukseksi päätyen kehittämishankkeeksi. Työ eteni teoratiedon keräämisenä ja toiminnan kuvaamisena. Oppilaita osallistavana toimintana oli learning cafe -menetelmä, jonka avulla kerättiin heidän mielipiteitään. Tähän kysyttiin tutkimuslupa rehtori-sivistystoimenjohtaja Käköseltä. Myös huoltajia ja opettajia informoitiin tulevasta tunnista ja kerrottiin tunnin sisällöstä sekä esittelimme itseemme ja opinnäytetyömme aiheen. Asiakaslähtöisyys varmistaa osallistujien ääneen kuulemisen ja vaikutusta voidaan lisätä opinnäytetyön tekijöiden jatkaessa kehittämistyötä omassa työssään (Libguides, 2019). Vastauksista teimme kokonaisuuden, joka vastasi rehtori-sivistystoimenjohtaja Käkösen toiveeseen työväliseen saamiseksi kouluun. Opinnäytetyön aihe ja tuotokset on esitelty opetushenkilökunnalle ja kehittämishankkeemme tuotokset ovat otettu jo käyttöön Kärkölen yhtenäiskoulussa.

5.2 Lasten ja nuorten osallistaminen learning cafe-menetelmällä

Learning cafe -menetelmässä aihepiirit ovat valittu ja määrätty etukäteen. Learning cafe eli oppimiskahvila on yksi tapa oppia ja keskustella. Sen avulla voidaan luoda tietoa ja siirtää sitä yhteistoimintamenetelmällä, ja se sopii suurille ryhmille. Menetelmän keskeinen tarkoitus on keskustelu. Osallistujat pääsevät kertomaan omia mielipiteitään, selittämään omia näkemyksiään ja tavoitteena löytää yhteinen ymmärrys. Menetelmällä voidaan opettaa yhteisten ratkaisujen tekemistä. Oppimiskahvilassa voi kommentoida ja kyseenalaistaa toisten näkemyksiä. Samalla on tärkeää konsensuskseen pyrkiminen eli yhteisen mielipiteen löytäminen. Oppimiskahvila-menetelmä on yksinkertainen ja keskittyy yhteen tai muutamaa teemaan. Osallistujat jaetaan pieniin ryhmiin pöytäkunnittain ja prosessin edetessä ryhmät kiertävät pisteestä toiseen. (Innokylä 2008.)

Learning cafe -kysymyksiä meillä oli neljä. Ne kaikki käsittelivät eri näkökulmista hyviä käytöstapoja koulussa.

- Mitkä ovat sinun mielestäsi hyviä tapoja koulussa?
- Miten hyvät tavat ilmenevät kouluyhteisössä?
- Mitkä asiat vaikuttavat hyviin käytöstapoihin koulussa?

- Terveisiä opettajille ja henkilökunnalle, mitkä olisivat keinoja, jotka kannustaisivat oppilaita asialliseen käytökseen? (Esim. positiiviset Wilma-merkinnät, erilaiset palkitsemisjärjestelmät jne. →millaiset?).

Tutkimusluvan saatuamme rehtori-sivistystoimenjohtaja Petri Käköseltä, laadimme Wilma-viestin (Liite 1) huoltajille, jonka lähetimme 22.8.2018. Viesti lähetettiin ryhmäviestinä. Jokaisen huoltajan yksityisyyttä kunnioitettiin lähettämällä viesti asetuksilla, joilla mahdollisia vastauksia muut huoltajat eivät olisi nähneet. Kerroimme opinnäytetyön aiheen ja toteutustavan. Kerroimme myös tutkimukseen osallistumisen olevan vapaaehtoista. Emme saaneet yhtään osallistumista kieltävää vastausta. Laadimme myös tunteja pitävälle opettajille ja avustajille Wilma-viestin, jossa kerroimme tulevasta tunnista ja sen sisällöstä sekä opinnäytetyöstämme. (Liite 2.) Molemmat Wilma-viestit tarkistimme ensin rehtori-sivistystoimenjohtaja Käkösellä, jonka hyväksynnän jälkeen ne lähetettiin oppilaiden vanhemmille ja opettajille.

Toteutimme toiminnallisen työskentelyn 29.8.2018 ja käytimme tähän neljä opituntia. Jaoimme oppilaat luokittain neljään ryhmään. Jako tehtiin satunnaisessa järjestyksessä. Pyysimme heitä miettimään yhdessä vastauksia eri pisteiden kysymyksiin. Osa seitsemännen luokan oppilaista koki tunnin hauskanpitona, mutta valtaosa oppilaista pohti kysymyksiä ja he keskustelivat kysymyksen aiheesta ennen vastaustensa kirjoittamista. Ensimmäisen luokan tunneilla luokan opettajat ja avustajat olivat tunneilla mukana ja he auttoivat vastauksien ylös kirjaamisessa. Vastaukset kirjoitettiin isoille A2 kartongeille. Lopuksi keskustelimme opetusryhmän oppilaiden kanssa heidän vastauksistaan ja kävimme yhdessä läpi tuotoksen sekä keräsimme keskeisimmät asiat posteriksi. Kahden viimeisen kysymyksen vastaukset kerättiin myös yhteen posteriksi ja molemmat toimitettiin yhtenäiskoulun opettajille.

6 KUVAUS TUOTOKSEN SUUNNITTELUSTA, TOTEUTUKSESTA JA ARVIOINNISTA

Laadimme posterit oppilaiden kokemuksista, jotka nousivat esiin Learning cafe -tunneilla. Ensimmäisen luokan oppilaiden oli haastavaa ymmärtävää kysymysten eroa ja monet vastasivatkin samoin jokaiseen kysymykseen. Se ei kuitenkaan heitä itseään haitannut, vaan he vastailivat innokkaasti kysymyksiin. Yksi oppilas tullessaan pisteelle riemuitsi kuullessaan kysymyksen,

”minä tiedän, osasin vastata siihen tuolla aiemminkin”.

Ensimmäisen luokan oppilailta kysyttäessä, mitä hyvät käytöstavat ovat heidän mielestään, he vastasivat useimmiten, mitä ei saa tehdä. Seitsemäsluokkalaiset osasivat erottaa kysymykset toisistaan ja vastauksissa oli näkyvissä myös pohdintaa. Saimme loppukeskustelussa heidän kanssaan hyviä keskusteluja aikaiseksi. Oppilaat pohtivat miksi heitä kohdellaan niin kuin kohdellaan, kuten yksi oppilas pohti,

” Miksi me emme saa päättää edes istumapaikkoja itse, vaan meitä kohdellaan kuin päiväkodin lapsia.”

Oppilailta tuli myös rakentavaa palautetta koulun aikuisille. Näistä terveisistä teimme myös posterit molempien toimipisteiden opettajanhuoneiden seinille.

6.1 Posterit

Teimme yhteenvedon oppilaiden vastauksista, joista kokosimme posterit toimipisteiden seinille. Ensimmäisen luokan oppilaille lisäsimme posteriin kuvia tukemaan kirjoitettua tekstiä. Oppilaiden puolesta posterit ovat saaneet olla rauhassa koulujen seinillä. Posterit ovat herättäneet myös niin sanottuja käytäväkeskusteluja, kun oppilaat ovat lueskelleet niitä ja keskustelleet muun muassa mitkä hyvät tavat toteutuvat omalta kohdalta.

Ensimmäisen luokan oppilaat nimesivät hyviksi käytöstavoiksi seuraavat asiat:

- Ei kiusata, tönitä, kiroilla, varasteta.
- Pyydetään anteeksi.
- Otetaan kaikki mukaan.
- Sanotaan kiitos ja ole hyvä.
- Tullaan luokkaan rauhallisesti.
- Tervehditään.
- Ei käytetä puhelinta.
- Ei mennä toisten repuille tai kosketa toisten tavaroihin.
- Ei lähdetä luokasta tai koulusta ilman lupaa.
- Kiitetään ruokalassa.
- Totellaan ja kuunnellaan opettajaa. (Kuva 1.)

Ensimmäisellä luokalla hyvinä tapoina korostuivat konkreettiset toiminnot. Opettajan rooli luokan aikuisena korostuu eikä hänen auktoriteettiaan kyseenalaisteta.

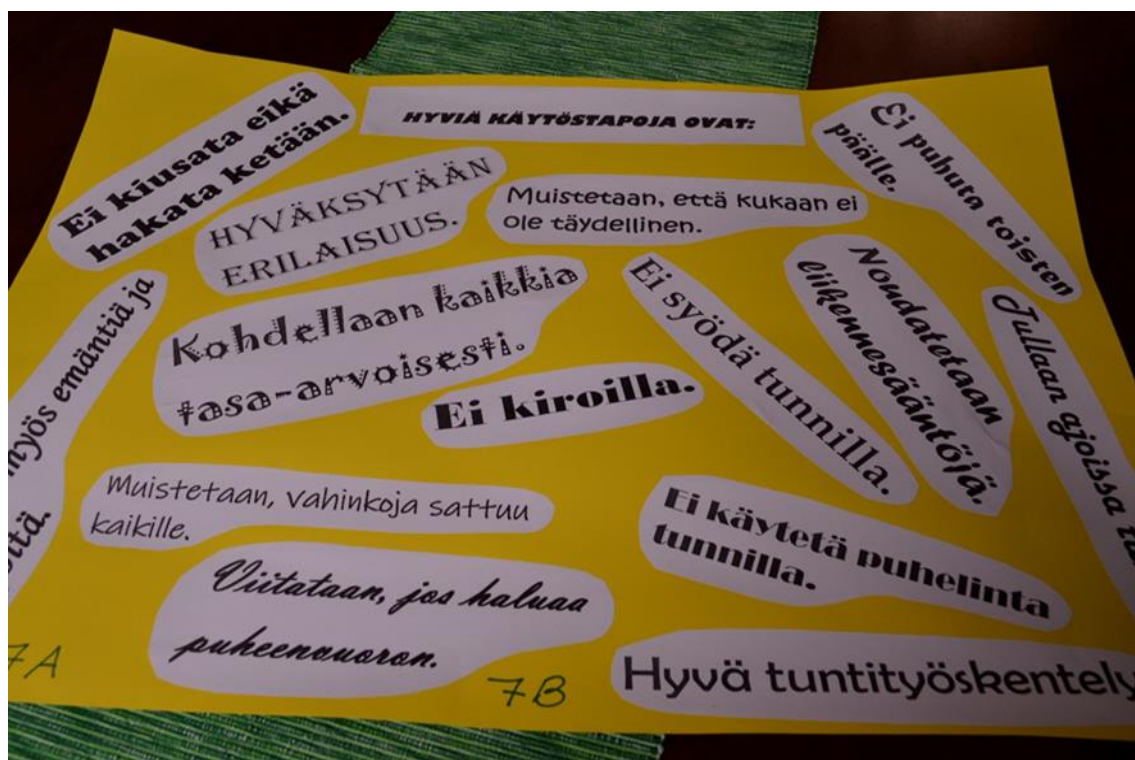
KUVA 1. Ensimmäisen luokan oppilaiden Hyvät käytöstavat -posteri.

Seitsemäsluokkalaiset nimesivät hyviksi käytöstavoiksi seuraavia asioita:

- Ei syödä tunnilla.
- Ei kiroilla.
- Ei käytetä puhelinta tunnilla.

- Tullaan ajoissa tunnille.
- Hyväksytään erilaisuus.
- Ei kiusata eikä hakata ketään.
- Ei puhuta toisten päälle.
- Viitataan, jos haluaa puheenvuoron.
- Noudatetaan liikennesääntöjä.
- Kohdellaan kaikkia tasa-arvoisesti.
- Muistetaan, vahinkoja sattuu kaikille.
- Kiitetään, myös emäntiä ja siistijöitä.
- Muistetaan, että kukaan ei ole täydellinen.
- Hyvä tuntityöskentely. (Kuva 2.)

Yllättäen kukaan oppilaista ei kokenut pukeutumiseen liittyviä asioita hyvinä tai huonoina tapoina. Esimerkiksi päähineen poisottoa sisätiloihin tullessa ei kukaan maininnut hyvänä tapana, vaikka sisävälituntivalvojat ovat asiasta päivittäin huomauttaneet, samoin luokissa heitä kehoitetaan ottamaan päähineet pois. Tämä löytyy myös koulun järjestyssäännöistä (Pedanet, i.a.a).

KUVA 2. Seitsemännen luokan oppilaiden Hyvät käytöstavat -posterit.

Ensimmäisen luokan oppilaat näkivät osin samoja asioita käytöstapoihin vaikuttavina tekijöinä kuin seitsemäsluokkalaiset, mutta eroakin oli. Leikin tärkeys korostui ensimmäisen luokan oppilaiden vastauksissa käytöstapoihin vaikuttavina tekijöinä. Ensimmäisen luokan oppilaat harjoittelevat vielä hyviä tapoja ja niiden soveltamista eri tilanteisiin. Vastauksista nousee vahvasti esiin

Kohlberginkin teorian mukainen näkemys lapsen moraalikäsitteistä, jonka mukaan ensimmäisenä kehittyy yksilönäkökulma, joka perustuu tekojen välittömiin seurauksiin suhteessa oikeaan ja väärään (Pietikäinen, i.a). Ensimmäisen luokan oppilaat vastasivat käytökseen vaikuttaviksi tekijöiksi seuraavia asioita.

- Ei saa potkia toista
- Ei saa juosta käytävillä
- Ei saa tönä
- Otetaan kaikki halukkaat leikkiin mukaan
- Jos toinen on yksin, käydään kysymässä mukaa leikkiin
- Ei saa huutaa
- Annetaan työrauha
- Tervehditään toista
- Annetaan ruokarauha
- Ei saa poistua koulusta ilman lupaa
- Kuuntelen kun toinen puhuu (Kuva 3.)

Seitsemäsluokkalaisten huomio käytöksen tартumisesta ja erilaisuuden huomioiminen nousivat esiin vastauksissa vaikuttavina tekijöinä, samoin kotiolot ja säännöllinen ruokailu. He osasivat jo pohtia selkeästi enemmän vaikuttavia tekijöitä, mikä tulee esiin alla olevassa luettelossa. Kohlbergin mukaan murrosiässä nuoren moraalikäsitteeseen alkavat vaikuttaa sekä oma että yhteisön etu (Pietikäinen i.a).

- Tervehtiminen
- Positiivinen asenne
- Koulupäivän pituus
- Kotiolot
- Säännöllinen ruokailu
- Kaikki käyttäytyvät hyvin ("Käytös tarttuu")
- Hyväksytään erilaisuus
- Otetaan kaikki mukaan
- Hyvä luokkahenki (Kuva 4.)

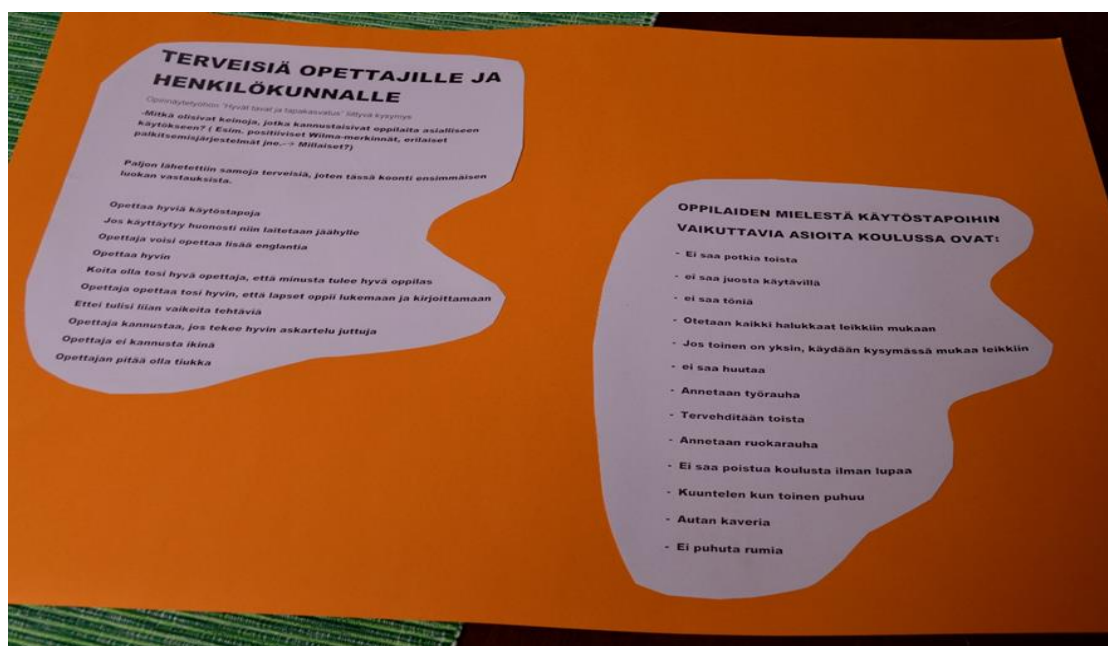
Opetushenkilökunnalle tulokset esiteltiin koko opetushenkilöstön yhteisessä kokouksessa torstaina 27.9.2018, jossa heillä oli mahdollisuus omalta osaltaan kommentoida tuloksia. Esittelyn päättyessä eräs opettaja kertoi kuulleensa lapsiparlamentin valiokunnassa oppilaiden terveisistä, joissa toivottiin myös tasa-arvoista kohtelua oppilaita kohtaan. Hyvät käytöstavat puhuttavat myös oppilaitakin. Vuokkoharjun toimipisteessä opettajat saivat posterit jo torstain kokouksen päätteeksi. Opettajat lupasivat laittaa posterit luokkiensa

seinille. Vuokkoharjun toimipisteessä posterit menivät luokkien seinille, koska siellä opiskellaan tällä hetkellä parakkiosuhteissa eikä yhteisiä käytäviä ole.

Posterit laitettiin koulujen seinille, jotta niiden sisältö pysyisi koko lukuvuoden mielessä. Posterien ulkoasu syntyi ajatuksesta, että ne ovat oppilaiden ääniä ja koska oppilaatkin ovat kaikki erilaisia, myös postereissa olevat käytöstavat ovat kirjoitettu eri fonteilla. Postereista haluttiin saada helppolukuiset ja mielenkiintoiset, jotta niiden äärelle olisi mukava pysähtyä pohtimaan käytöstapoja.

Vuokkoharjun opettajat saivat paljon positiivista palautetta oppilailta ja heidän toivottiin jopa olevan tiukempia, jotta oppiminen kävisi sujuvammaksi.

- Opettaa hyviä käytöstapoja
- Jos käyttäytyy huonosti niin laitetaan jäähylle
- Opettaja voisi opettaa lisää englantia
- Opettaa hyvin
- Koita olla tosi hyvä opettaja, että minusta tulee hyvä oppilas
- Opettaja opettaa tosi hyvin, että lapset oppii lukemaan ja kirjoittamaan
- Ettei tulisi liian vaikeita tehtäviä
- Opettaja kannustaa jos tekee hyvin askartelu juttuja
- Opettaja ei kannusta ikinä
- Opettajan pitää olla tiukka (Kuva 3.)

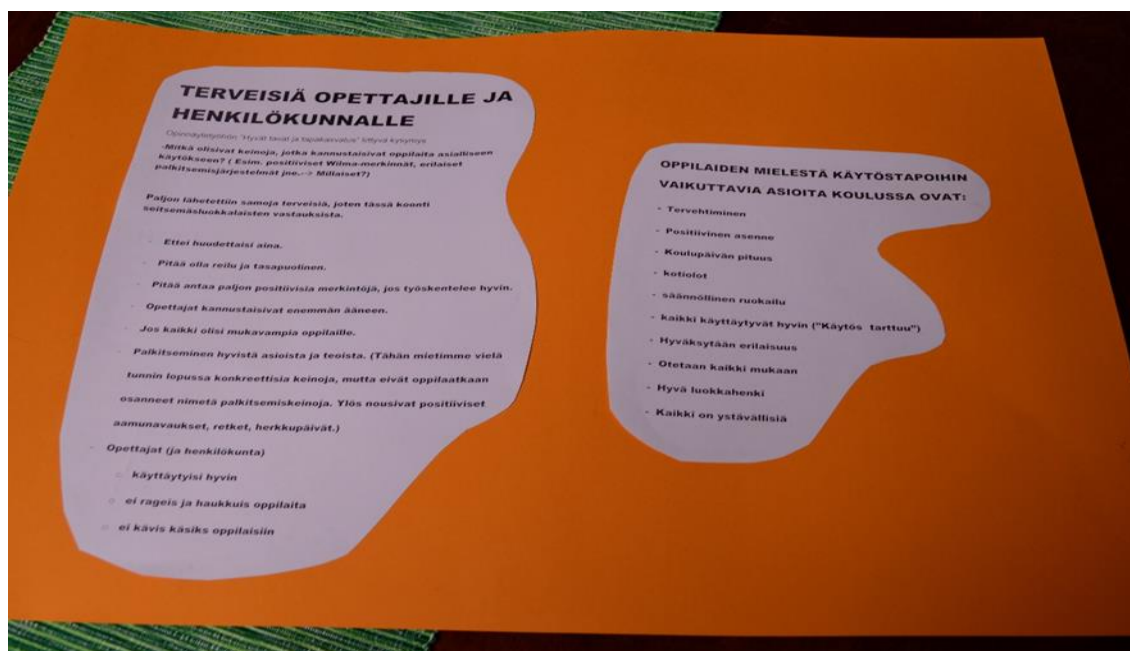

KUVA 3. Ensimmäisen luokan oppilaiden terveiset -posterit.

Opintien toimipisteen oppilaille posterit laitettiin koulun ala- ja yläaulan seinille maanantaina 1.10.2018 jo aamusta. Kello 10.00, kun kaikki opetusryhmät olivat koossa, heille kerrottiin aamunavauksessa (Liite 3) mitä posterit olivat. Lisäksi soitimme aamunavauksen perään youtubeen ladatun opinnäytetyön Käytöstapojen ABC-laulun (Nolla85, 2009.) Aamunavaukseen Opintiellä päädyimme syystä, että myös muut luokka-asteet näkevät posterit käytävien seinillä.

Opintiellä opetushenkilöstö sai enemmän kriittistä palautetta oppilailta.

- Ettei huudettaisi aina.
- Pitää olla reilu ja tasapuolinen.
- Pitää antaa paljon positiivisia merkintöjä, jos työskentelee hyvin.
- Opettajat kannustaisivat enemmän ääneen.
- Jos kaikki olisi mukavampia oppilaille.
- Palkitseminen hyvistä asioista ja teoista. (Tähän mietimme vielä tunnin lopussa konkreettisia keinoja, mutta eivät oppilaatkaan osanneet nimetä palkitsemiskeinoja. Ylös nousivat positiiviset aamunavaukset, retket, herkkupäivät.)
- Opettajat ja henkilökunta
 - käyttäytyisi hyvin
 - ei rageis ja haukkuis oppilaita
 - ei kävis käsiks oppilaisiin (Kuva 4.)

KUVA 4. Seitsemännen luokan oppilaiden terveiset -posterit.

Opettajille suunnatut terveiset -posterit laitettiin opettajanhuoneiden seinään, jossa ne ovat kaikkien opetushenkilöstöön kuuluvien luettavana ja pohdittavana, kuinka voisivat toteuttaa oppilaiden toiveita ja terveisiä.

6.2 Itsearviointilomake ja esite

Rehtorilta tulleeeseen toiveeseen, että koulu saisi jotain konkreettista materiaalia käyttöönsä, laadimme kysymyksen ”Miten hyvät tavat ilmenevät koulussa?” -vastauksien perusteella itsearviointilomakkeen, jota oppilaat voivat täyttää esimerkiksi kaksi kertaa lukukausien aikana. Tätä lomaketta voivat hyödyntää muutkin luokka-asteet kuin kyselyyn vastanneet. Keräsimme kysymyksen vastaukset yhteen ja vastauksista muokkasimme myönteisiä väittämiä, joista laadimme lomakkeen. Myönteisyyden vuoksi vastausvaihtoehdoissa ei ole kohtaa ”ei koskaan”. (Kuva 5.) Itsearviointilomakkeesta tulostettiin molempiin opettajanhuoneisiin omat kopiot opettajille, joista he voivat myös itse ottaa tarvitsemansa määrän kopioita. Viimeiseksi työstettiin kolmitaittoinen esite opinäytetyöstä huoltajille jaettavaksi.

ITSEARVIOINTI-LOMAKE

Käytöstavat näkyvät koulussa, kuinka olen onnistunut toteuttamaan niitä.

Käytöstavat	AINA	YLEENSÄ	JOSKUS	HARVAIN
Annan työrauhan				
Muistan olla kiroilematta				
Olen hiljaa tunnilla				
Puhun hiljaa käytävillä				
Kuljen kävelen käytävillä ja luokassa				
Tottelen koulun sääntöjä				
Muistan kiittää esim. emäntiä				
Hyväksyn erilaisuuden				
Olen ajoissa tunnilla				
Kunnioitan muita oppilaita				
Tervehdin				
Otan kaikki mukaan toimintaan enkä kiusaa				
Saan enemmän positiivisia merkintöjä kuin negatiivisia merkintöjä				

KUVA 5. Itsearviointilomake

Lomaketta on syksyn aikana käyttänytkin jo osa opettajista ja ainakin yhdessä luokassa se on ollut käytössä useamminkin opettajan ohjeistaessa oppilaita myös ympäröimään kohdan, jonka kohdalla he itse kokevat parantamisen varaa. Seuraavalla arviointikerralla he ovat miettineet onnistuiko parantaminen. Lomake toteutettiin rasti ruutuun-menetelmänä ja vastausvaihtoehtoina olivat aina, yleensä, joskus ja harvoin. Väittämät ovat seuraavat alla olevan luettelon mukaisesti.

- Annan työrauhan.
- Muistan olla kiroilematta.
- Olen hiljaa tunnilla.
- Puhun hiljaa käytävillä.
- Kuljen kävellen käytävillä ja luokassa.
- Tottelen koulun sääntöjä.
- Muistan kiittää esim. emäntiä.
- Hyväksyn erilaisuuden.
- Olen ajoissa tunnilla.
- Kunnioitan muita oppilaita.
- Tervehdin.
- Otan kaikki mukaan enkä kiusaa.
- Saan enemmän positiivisia merkintöjä kuin negatiivisia merkintöjä.
(Kuva 5)

Lisäksi kaikille ensimmäisen ja seitsemännen vuosiluokan huoltajille on tehty kolmiosainen esite (Liite 4), jossa kerrotaan tiivistetysti opinnäytetyön aihe sekä mitä opinnäytetyöllä haluttiin saada selville. Esitteessä on esiteltynä toiminnallisen osuuden tulokset kootusti. Esite jaettiin opettajien avustuksella ensimmäisen luokan oppilaille kotiin vietäväksi. Seitsemäsluokkalaisten huoltajat saivat esitteen Survival game -illassa maaliskuussa, jossa oppilaat olivat yhdessä huoltajiensa kanssa. Oppilaille ilta oli pakollista koulua. Illan tarkoitus oli saada seitsemäsluokkalaisten huomaamaan omat voimavaransa ja vahvuutensa sekä pohtimaan omaa tulevaisuuttaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ilta koostuu toiminnallisista rasteista ja lopuksi tarjolla oli iltapala. Esitteen lopussa on vielä esitetty kiitokset sekä oppilaille että opettajille, jotka mahdollistivat opinnäytetyön teon ja toivotaan, että hyvät tavat muistettaisiin jatkossakin.

6.3 Opinnäytetyön jatkosuunnitelmia

Kärkölän perusopetuksessa postereita voisi hyödyntää muutenkin kuin lukemalla niitä seinältä. Lukemisen rinnalle voisi ottaa toiminnallisen tavan toimia hyvien käytöstapojen mukaisesti. Oppilaat voisivat opettajien johdolla ottaa yhden käytöstavan kerrallaan viikoksi työstettäväksi ja pyrkiä siihen, että kaikki luokan oppilaat noudattaisivat kyseistä tapaa. Luokka yhteisesti sopisi, että he ottaisivat esimerkiksi tavan: ”ei saa tönä” viikon ajaksi työstettäväksi ja keräisivät esimerkiksi makaroneja purkkiin onnistuneesta käytöksestä. Jos tässä onnistuttaisiin, oppilaat saisivat ennalta sovitun palkinnon, minkä he ovat yhdessä sopineet opettajan kanssa. Näin ollen tämä vahvistaisi yhteisöllisyyttä ja toisi esiin konkreettista toimintamallia.

Opettajanhuoneissa olevat posterit ovat kiinnostaneet myös muun muassa kuraattoria. Olemme myös käyneet opetushenkilöstön kanssa keskustelua muun muassa positiivisen kannustamisen merkityksestä oppilaille. Valopilkkun työntekijät ovat käyttäneet postereita apuna keskustelujen herättämisessä työskennellessään seitsemäsluokkalaisten kanssa.

Itsearviointilomakkeesta ja sen käytöstä olisikin mahdollista jatkaa toiseen opinnäytetyöhön joko Kärkölässä tai jossain muualla perusopetuksessa. Itsearviointilomaketta voisi täydentää esimerkiksi kerran kuussa tietyn luokan kanssa ja verrata, kuinka vastaukset ovat muuttuneet lukukauden aikana. Myös opettajan mielipidettä voisi kysyä vastausten muuttumiseen ja näkykö se koulutyössä.

Seitsemäsluokkalaisten Hyvät käytöstavat -posterit esiteltiin huoltajille vanhempainillan lopussa 6.2.2019. Vanhempainilta oli suunnattu kyseisen ikäluokan huoltajille ja keskustelun aiheena oli seitsemäsluokkalaisten käytös sekä oppituntityöskentelyyn liittyvät haasteet. Halusimme päättää vanhempainillan positiivisesti ja esittelimme lopussa posterin. Posterit laitettiin lisäksi ruokalan seinälle, jotta huoltajat saattoivat itse vielä tutustua nuorten mielestä hyviin käytöstapoihin. Esittelyn lopussa totesimme nuorten tietävän hyvin ajatuksen tasolla hyvät käytöstavat. Postereita voisi käyttää jatkossakin vahvistamaan koulun ja kodin välistä yhteistyötä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Pohdinnassa huomioimme opinnäytetyöprosessia ja sen tuloksia. Pohdimme opinnäytetyöprosessin eettisyyttä ja sen toteutumista, kirkon alan ammatillisuutta sekä oman ammatillisuuden kehittymistä.

7.1 Opinnäytetyöprosessi

Pohdimme, kuinka opinnäytetyö prosessi kulkee opintojen alusta asti opintojen loppuvaiheeseen. Opintojen alkuvaiheessa pohdimme, kuinka voisimme tietää opinnäytetyömme aiheen. Huomasimme opintojen jatkuessa, kuinka palaset loksahivat paikalleen. Kiinnostuksemme koulua kohtaan ja sen vaikutuksesta tapakasvatukseen näkyi meidän kummankin mielessä kirkaasti. Näin ollen saimmekin hyvin tehtyä yhteistyössä tutkimustamme. Diakonia-ammattikorkeakouluopinnot valmistavat hyvin jo alusta alkaen pohtimaan opinnäytetyötä ja sen kokoamista. Alkuvaiheen teoretiedon keräämisen meillä meni kaikkein eniten aikaa, mutta huomasimme sen hyödyllisyyden, kuinka hyvä on ymmärtää historiaa ja mistä käsitteistä puhumme työssämme.

Toiminnallisessa osuudessa koimme vahvuutta, koska meillä kummallakin on työkokemusta koulumaailmasta ja koimme Learning cafe -tunnin itsellemmekin todella mieluisaksi. Learning cafe -menetelmä tuo hyvää dialogista keskustelua ja antaa tietoisien rentouden toimia. Uskomme, että meille oli oikea ratkaisu tehdä Learning cafe -menetelmä tavallisen haastattelun sijaan. Moni nuori ei tiennyt etukäteen, mikä on Learning cafe ja näin ollen hekin saivat oppimistunteen heidän osallistuessaan tutkimukseen.

Toiminnallisen osuuden jälkeen huomioimme, että kysymykset olivat ensimmäisen luokan oppilaille liian lähellä toisiaan ja he vastailivat lähes samoja asioita useaan kysymykseen. Heitä se ei kuitenkaan haitannut vaan he vastailivat innokkaina kysymyksiin ja heiltä saimme lähes kaikki A2-paperit täyteen. Eka-luokkalaisten tuntien jälkeen jäimme pohtimaan meidän kieltoyhteiskuntaamme, joka alkaa jo ennen koulua. Jokainen meistä on varmaan sanonut tai

ainakin kuullut sanottavan pienelle juuri kävelemään oppineelle lapselle, että ei saa koskea... ei saa mennä...jne. Ei siis ihme, että ”ei saa..” –alkuisia tapoja oli paljon. Tästä johtuen me teimme itsearviointilomakkeen mahdollisimman myönteisin sanakäntein. Seitsemäsluokkalaiset osasivat jo pohtia asioita selkeästi syvällisemmin ja myös miettiä oman käytöksen vaikuttavuutta asioihin. Toisaalta osa heistä myös kuvitteli tunnin olevan vain hauskanpitoa eivätkä näin saaneet asiallisia vastauksia kirjoitettua. Poistimme vastauksista asiaan-kuulumattomat kirjoitukset, kuten bv on mopo. Aikaa olisi voinut varata varsinkin ensimmäisen luokan oppilaiden kanssa enemmän. Ensimmäisen luokan oppilaista koostuvissa ryhmissä ensimmäisen ryhmän kanssa ehdimme käydä loppukeskustelua noin viisi minuuttia ja toisen ryhmän kohdalla aikaa ei ollut kuin muutama minuutti. Toisen ryhmän työskentelyn keskeytti muutamaksi minuutiksi kunnan liikunnanohjaaja, joka tuli kertomaan oppilaille alkavista, koululaisille suunnatuista liikuntaryhmistä. Toinen ryhmä oli myös isompi kuin ensimmäinen, tähän oli liitetty mukaan myös erityisopetusryhmä.

Kehittämishankkeemme toi esille vahvasti sen, että lapset ja nuoret pitävät pääsääntöisesti samoja asioita hyvinä käytöstapoina kuin aikuisetkin. Pukeutumiskysymykset ovat yksi selkeä muutos arjessa. Pienet koululaiset vielä riisuvat pipot ja muutkin ulkovaatteet käskemättä sisään tullessa, mutta nuorilla ulkovaatteet ovat selvästi osa minuutta ja kasvua kohti omaa persoonaa eikä esimerkiksi piposta haluta luopua sisällä. Pukeutumista ei myöskään liitetä enää samanlailla hyviin käytöstapoihin.

Ensimmäisen luokan oppilaat toivoivat opettajalta tiukempaa linjaa opetukseen ja heidän toiveidensa mukaan opettajien pitäisi suoriutua opettamisesta niin, että jokainen oppisi koulussa opetettavia asioita. Se asettaa opettajalle riman korkealle, koska jokainen lapsi on yksilö ja oppii myös yksilöllisesti. Ensimmäisen luokan opettajan pitää olla supertaituri, jotta oppilas saa tunneittain onnistumisen kokemuksia. Seitsemäsluokkalaiset ovat jo huomattavasti kriittisempiä opettajiin kohtaan ja odottavat tasapuolista kohtelua. Heidän ajattelumaailmansa ei kuitenkaan ole vielä niin kehittynyt, että he ymmärtäisivät aina omien sanojensa ja tekojensa seuraukset. He odottavat oikeutetusti, että opettajien ja henkilökunnan pitää osata käyttäytyä korrektisti ja asiallisesti oppilaita

kohtaan, mutta eivät ymmärrä sitä, että heiltä odotetaan samaa. Kehittämishanke antoi kuitenkin ymmärtää, että seitsemäsluokkalaiset osaavat jo ajatuksen tasolla käsitellä käytöstapoja ja niihin vaikuttavia asioita. Käytännön tasolla tätä vielä harjoitellaan.

Jatkossa Kärkölän yhtenäiskoulussa olisi hyvä ottaa oppilaat mukaan laatimaan koulun sääntöjä. Keväällä voisi järjestää kyselyn oppilaille, jossa he voisivat nimetä yhden itsestä tuntuvaan tärkeään sääntöön. Vastausten pohjalta laadittaisiin seuraavan syksyn säännöt siten, että jos säännöistä jää jokin oleellinen pois, sen voisi opetushenkilöstö vielä lisätä. Toinen vaihtoehto olisi opetushenkilöstön laatia esimerkiksi kaksi erilaista sääntölomaketta, joista oppilaat voisivat valita, kumpi on heidän mielestään parempi. Usein tällaisissa vaihtoehtoisissa samat asiat tulevat esille, mutta eri lailla ilmaistuna. Koulujen säännöt sisältävät paljon käytöstapoja, mutta usein ne on esitetty joko kieltomuodossa tai pitkällä lauseilla. Lyhyillä, ytimekkäillä ja myönteisillä lauseilla saadaan enemmän positiivista muutosta aikaiseksi. Tätä toivoivat myös opettajat.

Itsearviolomake antaa yhden työkalun Kärkölän perusopetukselle käsitellä hyviä tapoja. Toivomme tietysti, että opettajat käyttäisivät lomaketta aktiivisesti oppilaiden kanssa, jotta siitä saataisiin maksimaalinen hyöty. Vanha sanonta ”harjoitus tekee mestarin ja mestaritkin harjoittelevat”, pätee myös käytöstapojen opetteluun. Itsearviointilomakkeen säännöllinen täyttäminen jättää jäljen alitajuntaan ja ennen pitkää lomakkeen asiat kumpuavat tietoiseen käyttäytymiseen. Myös yhden tavan parantamisyrittäykset nostavat oppilaan huomion omaan käyttäytymiseen ja sitäkin kautta käytöksessä tapahtuu muutoksia. Opettajat ovatkin ottaneet itsearviointilomakkeen käyttöön ja todenneet sen sisällön hyväksi pohdittavaksi niin oppilaille itselleen kuin keskustelujen pohjaksi koko luokan kanssa.

Posterit niin koulun seinillä kuin opettajanhuoneissa muistuttavat konkreettisesti hyvistä tavoista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Postereiden avulla on saatu hyviä vuorovaikutustilanteita oppilaiden kanssa, kun eri tapojen näkyvyyttä on mietitty yhdessä. Samoin on pohdittu, puuttuuko postereista joitain tapoja. Kärkölässä on muun muassa hyvin valveutuneita yhdeksäsluokkalaisia, jotka pohtivat asioita filosofisesti saaden aikaan hyviä keskusteluja.

Esitteiden jakamisen myötä toivomme, että oppilaiden kotona tutustuttaisiin tiivistettyyn versioon opinnäytetyöstä ja ennen kaikkea sen toiminnallisen osan tulokseen. Tavoitteena on, että se nostaisi keskustelua myös kotona hyvistä tavoista ja osallistaisi näin kodinkin toimimaan yhdessä koulun kanssa tapakasvatusta tukevaan toimintaan.

Koemme opinnäytetyön lopputuloksen olevan onnistunut. Saimme prosessin aikana oppilaiden äännet kuuluviin ja he kokivat, että heidän mielipiteillään on merkitystä. Saimme myös opetushenkilöstölle laadittua konkreettisen työvälineen tapakasvatukseen. Toivomme, että esite lisää kodin ja koulun yhteistyötä tapakasvatukseen ja sitä kautta myös muuhun oppimisen tukemiseen.

7.2 Kehittämishankkeen eettisyys ja luottamuksellisuus

Lasten ja nuorten kohdalla käytöstapoihin puuttuminen vaatii erityistä sensitiivistä eettisyyttä. Opetus- ja kasvatustyössä eettisyys liittyy opetushenkilöstön ja oppilaiden välisiin vuorovaikutustilanteisiin sekä ohjaustapaan. Kasvatustyössä toimivan aikuisen kuuluu toimia tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti kaikkia kohtaan. Kasvattajan on muistettava, että jokainen ihminen on arvokas. (Hyytiäinen, Kokko, Pietiläinen & Virtanen 2008, 76—77.) Kasvattajan tuleekin toimia hienovaraisesti eikä lapselle tai nuorelle saa koskaan aiheuttaa nöyryyksen tunnetta. Kasvattajan on ensisijaisesti omalla toiminnallaan näytettävä mallia myös käytöstapojen osalta.

Tutkimuksen luotettavuutta pohtiessamme mietimme, ymmärsivätkö lapset kysymykset, mitä olimme niillä tarkoittaneet. Varsinkaan ensimmäisen luokan oppilaat eivät välttämättä ymmärtäneet kysymyksiä ja toistivatkin paljon samoja vastauksia joka kysymykseen. Kysymykset olimme kumminkin laatineet tarkkaan ja pohdimme iän merkitystä tutkimuksen tuloksiin.

Huomioimme työssämme sekä lasten ja nuorten että heidän huoltajiensa kohdalla eettiset periaatteet. Wilma-viestiä lähettäessämme turvasimme jokaisen

yksityisyyden Wilman asetuksilla, jotta mahdolliset vastaukset pysyivät yksityisinä. Lasten ja nuorten kanssa toimiessamme kohtelimme heitä kunnioittavasti ja arvostavasti. Kuuntelimme heidän mielipiteitään ja huomioimme ne.

7.3 Ammatillinen kasvu sosionomiksi ja kirkon alan ammattilaisiksi

Sekä kirkon varhaiskasvatuksen- että nuorisotyönohjaaja työskentelee lasten ja perheiden kanssa. Tapakasvatus ja hyvät tavat ovat ohjaajan työssä keskiössä. Ohjaaja tekee työtä kunnallisen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja nuorisotyön kanssa sekä useiden kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Seurakunnan uskontokasvatus pitää sisällään tapakasvatusta ja narratiivinen eli kerronnallinen opetus auttaa lapsia ja nuoria sisäistämään opetukset. Kirkon varhaiskasvatuksenohjaajan tehtäviin kuuluu ydinosaamisen kuvauksen mukaan toimia kirkon säädösten ja kasvatustavoitteiden mukaisesti, mutta myös yhteiskunnan varhaiskasvatuksen perusteiden mukaisesti. Ydinosaamiskuvauksen mukaan ohjaajan ydinosaaminen koostuu neljästä alueesta, joista yksi on nimetty pedagogisen osaamisen alueeksi. (Piispainkokous 2011.) Tämä tarkoittaa, että kirkon varhaiskasvatuksenohjaajan on hallittava myös varhaiskasvatussuunnitelma sekä esi- ja perusopetussuunnitelmat. Kristilliseen toimintaan lasten kanssa sisältyy paljon yleismaallisia käytänteitä, kuten kohtelias käytös, anteeksi pyytäminen ja antaminen, kiusaamisen ehkäisy ja vastustaminen sekä kaikkien huomioiminen. Varhaiskasvatuksenohjaaja voi tukea perusopetuksen kasvatustehtävää Kumppanuuden korien ja varsinkin korin IV sisällön mukaisesti. Myös sosionomin (AMK) pedagogisiin kompetensseihin kuuluu sekä osallistava toiminta, vuorovaikutustaidot ja kulttuurin sekä perinteiden tuntemus myös paikallisesti (Diak i.a).

Kirkon nuorisotyön ammattietiikan perusohjeita ovat rehellisyys, oikeudenmukaisuus, armahtavaisuus, elämän ja luomakunnan kunnioittaminen. Nuorisotyönohjaaja tuo esille nuorten kokemuksia ja ajatuksia. Hänen tehtävänä on myös tuoda nuorille mahdollisuuksia osallistua yhteisön rakentamiseen ja otamaan vastuuta lähimmäisistä ja luomakunnasta. (KNT RY i.a.) Oikeudenmukaisuus ja rehellisyys auttavat kuulemaan nuoren ajatuksia ja kokemuksia. Il-

man nuoren kuulemista, emme tiedä mitä nuoret haluavat ja emme voi parantaa työtämme nuorisolähtöisesti. Osoitamme kunnioitusta myös heitä kohtaan, kun he saavat äänensä kuuluviin ja he kokevat osallisuuden tunnetta. Omien arvojen pohtiminen edistää omaa ammatillisuutta ja seurakunnan nuorisotyössä on varmasti hyvä miettiä mitä työllä haetaan ja pyritään. Yhteiset arvot ja strategiat olisivat hyvä olla kaikkien työntekijöiden saatavilla. Rauas kirjoittaa hyvin mielenkiintoisesti, kuinka eettisen ajattelun ja järjenkäytön tunnuspiirre on reflektiivisyys. Eettinen pohdiskelu ja keskustelu laajentavat näkökulmaa. (Rauas 2014, 12.)

Opinnäytetyötä tehdessämme olemme huomioineet myös seurakunnan työn merkityksen niin varhaiskasvatuksessa, nuorisotyössä kuin perusopetuksessa sekä yhteistyön tärkeyden.

Ammatillisessa kasvussa huomasimme, kuinka tärkeää on eri käsitteiden teorian tunnistaminen ja oppiminen. Esimerkiksi miten vuorovaikutus, yhteisöllisyys ja ilmapiiri vaikuttavat toisiinsa ja miten ne rakentuvat. Pohdimme myös omaa ammatillista eettisyyttä, kuinka kunnioittava kohtaaminen voi rakentaa parempaa hyvää kokonaisilmapiirissä. Miten moraaliset käsitteet vaikuttavat kasvatukseen ja miksi normit ovat luotu tähän yhteiskuntaan.

Tapakasvatuksen merkitys omaan ammatilliseen kasvuun on suuri, koska valmistumme varhaiskasvatuksen- ja nuorisotyönohjaajiksi. Tapakasvatuksen ylläpito on jokaisen aikuisen velvollisuus, mutta eritoten ammattikasvattajien työtehtäviin tapakasvatus kuuluu olennaisena osana. Varhaiskasvatuksessa aloitettu tapakasvatus kantaa esi- ja perusopetuksen läpi. Tapakasvatuksen opettamiseen on monia erilaisia malleja ja tapoja. Esimerkin voima on kuitenkin suuri ja jopa tärkein. Olemme itse sen aikakauden lapsia, joille opetettiin, että vanhempia pitää kunnioittaa ja esimerkiksi aina tervehtiä ensimmäisenä. Tänä päivänä pitäisi luopua siitä, että odotetaan nuoremman tervehtivän ensin. Aikuisen voi tervehtiä itse ensin, jolloin esimerkiksi koulumaailmassa aikuisen aloite saa usein vastareaktion aikaiseksi ja nuoret vastaavat tervehdykseen. Tästä hyvänä esimerkkinä pakkasaamut. Kärkölässä Opintien toimipisteen ovet ovat lukossa aamuisin. Pakkasrajan ylityttyä avustaja päästää oppilaat sisään. Yhden viikon ajalle osui 3 tällaista pakkasaamua. Avustajan avatessa

oppilaille ovea, hän tervehti jokaista sisään tulevaa oppilasta henkilökohtaisesti. Kolmantena aamuna suurin osa oppilaista tervehti avustajaa itse ensin tai kiitti oven avaamisesta. Malliesimerkki toimi ja sai aikaan vastareaktion.

Työskentely lasten ja nuorten kanssa on vastuullista ja edellyttää korkeatasoista eettistä toimintaa. Sosionomin (AMK) kompetenseissa todetaan kuinka ammattilainen osaa toimia yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävästi sekä ymmärtää oman arvomaailman merkityksen työssään (Diak i.a.). Hyvä ammattietiikka onkin voimavara, jota ei kannata hylätä. Kun ammattikasvattaja sisäistää eettiset toimintatavat, se näkyy kunnioittavana vuorovaikutuksena ja totuuden mukaisena sekä oikeudenmukaisena toimintana lasten ja nuorten kanssa. Kasvatustehtävässä olevan on noudatettava perustehtäviä sääteleviä lakeja ja normeja sekä ohjeistuksia. Lähtökohtana tulee olla ihmisarvon ja sen vapauden kunnioittaminen sekä erilaisista kulttuureista ja uskonnoista tulevien lasten ja nuorten tapojen kunnioittaminen ja arvostaminen. Lapsen tai nuoren kanssa vuorovaikutuksessa olevan kasvattajan on aina muistettava oman esimerkin voima sekä se, ettei voi alentua samalle tasolle hänen kanssa, jos lapsi tai nuori käyttäytyy epäasiallisesti. Kasvattajan olisi hyvä harjoitella tällaisia tilanteita jo etukäteen, jotta ylilyöntejä ei pääsisi tapahtumaan. Jos näin kuitenkin tapahtuisi, on kasvattajan velvollisuus pyytää anteeksi omaa käytöstään ja myös kertoa, ettei olisi saanut toimia siten.

LÄHTEET

- Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Karila, K., Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (2006). *Kasvatusvuorovaikutus*. Helsinki: Gummerus kirjapaino Oy
- Allikvee, K., Fagerström, M. & Kari, K. (2013). *Hyvät tavat lasten arjessa: Tapa-kasvatus ja hyvät käytöstavat Montessori-leikkikoulussa*. (Opinnäytetyö Metropolia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013112217797>
- Antikainen, A., Koski, L. & Rinne, R. (2013). *Kasvatussosiologia*. Porvoo: Bookwell Oy
- Asikainen, P., Isoaho, P., Laamanen T., Parkkinen, R., Virkkilä, K. & Virkkilä, M. (2012.). *Kantaville siiville. Lasten sielunhoidon käsikirja*. Ison kirjan nuorisotoiminnot ja Aikamedia Oy. Helsinki: Otava.
- Cantell, H. (2010). *Ratkaiseva vuorovaikutus. Pedagogisia kohtaamisia lasten ja nuorten kanssa*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Diak. Osaamisvaatimukset: sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus. Saatavilla <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi-amk-kirkon-varhaiskasvatus/>
- Diak. Osaamisvaatimukset: sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö. Saatavilla <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi-amk-kirkon-nuorisotyö/>
- Eskelinen, A. (2000). *Rakkautta ja rajoja kasvatukseen*. Yhdessä elämään. Helsinki: Kirjapaja Oy
- Greene, W. R. (2014). *Lost at school: Why Our Kids with Behavioral Challenges Are Falling Through the Cracks and How We Can Help Them*. Second edition. N.Y. USA: Scribner.
- Haapaniemi, R. & Jantunen, T. (2013). *Iloa Kouluun avaimia kouluviihtyvyyteen*. Porvoo: Bookwell Oy
- Hakala, V. (9.5.2017). Järvelän Kyliksellä vapaus tuo myös vastuun. *Hollolan sanomat*. 12. vsk. nro 19. s.3

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. 15.m.p. Helsinki: Tammi.
- Hyyppä, M.T. (2005). *Me – hengen mahti*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hyytiäinen, M., Kokko, L., Pietiläinen, E. & Virtanen, P. (2008). Koulunkäyntiavustajan työtä ohjaavat eettiset periaatteet. Teoksessa E. Merimaa & P. Virtanen (toim.), *Koulunkäyntiavustajan kirja*. (s.76—77). (2. uud. p.). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Inno-kylä. (2018). Learning cafe eli oppimiskahvila. Toimintamalli. Saatavilla 20.05.2018 <https://www.innokyla.fi/web/malli2825539>
- Keinänen, M. (2017). *Opettajan interkulttuurinen kompetenssi ja sen merkitys oppilaan identiteetin kehittymiselle*. (Kasvatustieteiden kandidaatintyö, Oulun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, luokanopettajan koulutus): Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201705101772>
- Kirkkohallitus. *Seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen tukena*. Saatavilla https://edu.fi/download/171291_kumppanuuden_korit.pdf
- KNT RY. Perustietoa. Eettiset-ohjeet. Saatavilla 11.12.2017. <https://www.knt.fi/liitto/perustietoa/eettiset-ohjeet/>
- Kolari, T. (2016). *Koulunkäynnin tukeminen luo edellytyksiä sijoitetun lapsen hyvälle elämälle*. Julkaistu 22.03.2016 INNO-kylä, uutinen. Saatavilla 20.05.2018 Luettu 20.05.2018 https://www.innokyla.fi/ajankohtaista/uutinen?p_p_id=simplenewsviewer_WAR_simplenewsportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&simplenewsviewer_WAR_simplenewsportlet_resourcePrimKey=3025557&p_r_p_-1445576156_likableAssetClassName=net.ambientia.innokyla.portlet.simplenews.model.NewsEntry&p_r_p_-1445576156_likableAssetClassID=3025557
- Kärkölän kunta. Päijät-Hämeen esi- ja perusopetuksessa toimii osaava opetushenkilöstö. Saatavilla 20.05.2018 <http://www.karkola.fi/ajankohtaista/?itemid=1931&a=viewItem>
- L 628/1998 Perusopetuslaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki>

- L 540/2018 Varhaiskasvatustalaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Libguides. (2019). Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Työelämälähtöinen osallistava kehittäminen. Saatavilla <https://libguides.diak.fi/c.php?g=389856&p=2793492>
- Lumme, R., Leinonen, R., Leino, M., Falenius, M. & Sundqwist, L. (5.8.2006). *Monimuotoinen / toiminnallinen opinnäytetyö*. Virtuaali ammattikorkeakoulu. Saatavilla 25.05.2018 <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html>
- Nolla85. (30.4.2009). Käytöstapojen ABC [video]. Saatavilla <https://www.youtube.com/watch?v=maqrVc2zfdw>
- Opetushallitus. Edu.fi Koulun tapakasvatusviikko? Saatavilla 20.12.2017 http://www.edu.fi/kilpailut_ja_temapaiivat/tapakasvatus-viikko/koulun_tapakasvatusviikko
- Opetushallitus. (2016). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1. 3.m.p. Saatavilla http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetussuunnitelma. (2016). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Saatavilla http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Pedanet (a) Kärkölä. Saatavilla 09.01.2019 Luettu 09.01.2019 <https://peda.net/karkola/ko/o2>
- Pedanet (b) Opehuone Kärkölä. Pedagogisten tiimien palaverimuistiot 2017-2018. Saatavilla 25.05.2018 Luettu 25.05.2018. <https://peda.net/karkola/ko/o2>
- Pietikäinen, A. *Lawrence Kohlberg ja moraalikäsitteiden vaiheet*. Sosiaalipsykologian peruskurssi. Tampereen avoin yliopisto. Saatavilla 27.12.2018. Luettu 27.12.2018 <http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaalipsykologia/kohlberg.html>

- Piispainkokous. (2011). Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaminen. Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/Kirkon%20varhaiskasvatuksen%20ohjaaja.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/Kirkon%20varhaiskasvatuksen%20ohjaaja.pdf)
- Pitkänen, M & Tikka, A. (2014). *Esiopetuksen ja koulun nivelvaihe vanhempien kuvailemana*. (Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos). Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201411273385>
- Rauas, M. (2014). *Pieniä tekoja, suuria asioita*. Nuorisotyön eettinen näkökulma. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Verkko Sarja B, Projektiraportit ja selvitykset 31. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/77705/ISBN%20978-952-456-172-3.pdf?sequence=1> (viitattu 14.1.2019)
- Rusama, J. (2002). *Uskonto, elämäkatsomustieto ja tapakasvatus -Oppimistulosten arviointi perusopetuksen päättövaiheessa 2001*. Saatavilla http://www.oph.fi/download/115544_uskonto_elamankatsomustieto_ja_tapakasvatus.pdf
- Sajaniemi, N., Suhonen, E., Nislin, M. & Mäkelä, J.E. (2015). *Stressin säätely*. 1.p. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Sakasti. *Kasvatus*. Saatavilla 20.12.2017 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=ContentCC32E>
- Salmivalli, C. (2008). *Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. 2.p. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Seitamaa-Hakkarainen, P. Kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Saatavilla 29.12.2018 <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-analyysi/>
- Sigfrieds, A. (2009). Viihtyisä ja turvallinen koulu. Teoksessa T. Saloviita (toim.) *Meidän koulu, keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen*. (s. 93—94). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Vahvaselkä, H. & Vahvaselkä-Paukkonen, A. (2004). *Tapakasvatus ja työrauha peruskoulussa neljän opettajan kokemana*. (Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos). Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2004956779>
- Valonen, H. (2014). *Hyvä käytös, kaikki mitä tulee tietää*. Helsinki: Auditorium kustannusosakeyhtiö.

Valopilkku. (2018). Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus. Saatavilla

27.12.2018 <https://www.valopilkkuja.fi>

Värrin, V.-M. (1997). *Hyvä kasvatust – kasvatust hyvään. Dialogisen kasvatustsen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta*. Akateeminen väitöskirja, Matemaattisten tieteiden laitos.

Tampere University Press. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Ylönen, H. & Luumi, P. (2002). *Kertomus on tie*. Helsinki: Lasten keskus.

LIITE 1.

Arvoisa vanhempi,

Olemme sosionomi-opiskelijoita Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä hyvistä tavoista ja tapakasvatuksesta. Opinnäytetyömme aiheena on käsitellä tapakasvatusta ja hyvien tapojen näkymistä koulussa. Työelämän yhteistyökumppanina toimii Kärkölän yhtenäiskoulu. Teemme toiminnallisen tutkimuksen, jonka avulla kartoitetaan lasten ja nuorten mielipiteitä, siitä millaisia hyvät tavat ovat heidän mielestään ja kuinka niitä voisi koulussa toteuttaa. Työn tarkoituksen on kerätä tietoa, kuinka ensimmäisen ja seitsemännen luokan oppilaat kokevat hyvät tavat ja kuinka ne näkyvät heidän mielestään koulun arjessa.

Teemme toiminnallisen tutkimuksen learning-cafe menetelmän avulla 29.8.2018. Haemme heidän mielipiteitä näihin kysymyksiin:

- > Mitä hyvät tavat ovat teidän mielestänne?
- > Miten ne ilmenevät kouluuyhteisössä?
- > Mitkä asiat vaikuttavat hyviin käytöstapoihin koulussa?
- > Terveisiä opettajille ja henkilökunnalle, mitkä olisivat keinoja, jotka kannustaisivat oppilaita asialliseen käytökseen? (Esim. positiiviset Wilma-merkinnät, erilaiset palkitsemisjärjestelmät jne. → Millaiset?).

Lopuksi keräämme yhdessä oppilaiden kanssa heidän mielestään tärkeimmiksi nousseet asiat ylös ja koostamme niistä posterit koulun ja luokan seinälle.

Vastaukset ovat luottamuksellisia ja käsittelemme niitä tutkimuksessamme nimettömästi. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Ystävällisin terveisin,

Heli Hämäläinen

heli.hamalainen2@student.diak.fi

Karita Laitinen

karita.laitinen2@student.diak.fi

Diakonia Ammattikorkeakoulu

LIITE 2.

Hei,

Olemme Heli Hämäläisen kanssa tulossa pitämään luokille 1A, 1B, 1eo, 7A ja 7B toiminnallisen tunnin opinnäytetyöhömmen liittyen keskiviikkona 29.8.2018.

Aikataulu olisi seuraavanlainen:

7A klo 9.00-9.45

7B klo 10.00-10.45

1A klo 11.15-12.00

1B ja 1eo klo 12.15-13.00

Opinnäytetyömme aiheena on hyvät tavat ja tapakasvatus ja toteutamme toiminnallisen osuuden learning cafe-menetelmällä.

Kysymykset ovat:

- > Mitä hyvät tavat ovat teidän mielestänne?
- > Miten ne ilmenevät kouluuyhteisössä?
- > Mitkä asiat vaikuttavat hyviin käytöstapoihin koulussa?
- > Terveisiä opettajille ja henkilökunnalle, mitkä olisivat keinoja, jotka kannustaisivat asialliseen käytökseen? (Esim. positiiviset Wilma-merkinnät, erilaiset palkitsemisjärjestelmät jne. →kerro minkälaiset keinot).

Lopuksi keräämme yhdessä oppilaiden kanssa heidän mielestään tärkeimmiksi nousseet asiat ylös ja koostamme niistä posterit koulun ja luokan seinälle.

Vastaukset ovat luottamuksellisia ja käsittelemme niitä tutkimuksessamme nimettömästi.

Opettajat ja avustajat saavat olla halutessaan mukana kyseisen tunnin ja varsinkin ekaluokkalaisten kanssa toivoisimmekin, että opettaja ja mahdollinen avustaja voisivat olla mukana avustamassa kirjaamisessa.

Aurinkoisin terveisin

Karita

LIITE 3

Huomenta Opintien oppilaat ja henkilökunta

Tänään vietetään Miina Sillanpään ja kansalaisvaikuttamisen päivää. Kansalaisyhteiskunta ja kansalaisvaikuttaminen ovat tärkeitä yhteiskuntien kehitykselle. Niillä varmistetaan se, että ihmisten keskinäinen sekä kansalaisten ja päättäjien välinen vuoropuhelu on jatkuvaa. Kansalaisyhteiskunta varmistaa osallisuutta ja luo yhteiskuntaan kiinteyttä. Kansalaistoiminta ja sen vastavuoroisuus pitää yllä ihmisten välistä luottamusta.

Täällä koulussakin te olette päässeet vaikuttamaan eri asioihin. Muun muassa lapsiparlamentin valiokunta järjesti kyselyä huutokaupasta saatavan tuoton käyttöön. Ja muutama viikko sitten koulumme seitsemäsluokkalaiset oppilaat osallistuivat toiminnalliseen tuntiin, jossa pohdittiin hyviä käytöstapoja koulussa, mitkä asiat niihin vaikuttavat ja miten ne näkyvät koulussamme.

Osa on varmaan huomannutkin jo ala-aulan ja yläaulan biologian luokan läheiseen seinään ilmestyneet posterit hyvistä käytöstavoista.

Toivomme, että postereiden annettaisiin olla seinällä ehjinä ja siisteinä, mutta samalla toivomme, että jokainen pysähtyisi sopivan hetken tullessa lukemaan posteria ja pohtimaan omalta osalta toteutuuko hyvät käytöstavat ja olisiko jossain kohdassa parannettavaa, jotta koulussamme vahvistuisi myönteinen ilmapiiri opiskella ja toimia koulun sääntöjen puitteissa.

Eikä tämä aivan yksipuoliseksi jäänyt, seitsemäsluokkalaiset saivat lähettää myös opetushenkilöstölle terveisiä. Ne terveiset, samoin hyviin käytöstapoihin vaikuttavat asiat on myös koottu ja löytyvät opettajanhuoneen seinältä omana posterina. Toivomme yhdessä oppilaiden kanssa, että myös niitä luetaan ja että myös me aikuiset pohdimme, kolahtaako jokin terveisistä meihin ja miten me voimme omalta osaltamme parantaa myönteistä ilmapiiriä opiskeluun.

Tervehditään kun tavataan

Kiittäen Karita ja Heli

LIITE 4

ITSEARVIOINTI-LOMAKE
Käytöstä näkyvät koulussa,
kuinka olen onnistunut toteuttamaan niitä.

	1	2	3	4	5
Annetaan työrauhaa.					
Muistan olla kirjoilematta.					
Olen hiljaa käytävillä.					
Puhun hiljaa käytävillä.					
Kuljen kävelen käytävillä ja luokassa.					
Tottelen koulun sääntöjä.					
Muistan kiittää esim. emäntiä.					
Hyväksyn erilaisuuden.					
Olen ajoissa tunnilla.					
Kunniotan muita oppilaita.					
Tervehdin.					
Otan kaikki mukaan enkä kiusaa.					
Saan enemmän positiivisia merkintöjä kuin negatiivisia merkintöjä.					

Yllä olevan lomakkeen vaihtoehdot:

- Annan työrauhan.
- Muistan olla kirjoilematta.
- Olen hiljaa tunnilla.
- Puhun hiljaa käytävillä.
- Kuljen kävelen käytävillä ja luokassa.
- Tottelen koulun sääntöjä.
- Muistan kiittää esim. emäntiä.
- Hyväksyn erilaisuuden.
- Olen ajoissa tunnilla.
- Kunniotan muita oppilaita.
- Tervehdin.
- Otan kaikki mukaan enkä kiusaa.
- Saan enemmän positiivisia merkintöjä kuin negatiivisia merkintöjä.

Lomakkeen vastausvaihtoehdot ovat aina, yleensä, joskus ja harvoin.

Käytökseen vaikuttavia tekijöitä ensimmäisen luokan oppilaiden mielestä:
Ei saa potkia toista
Ei saa juosta käytävillä
Ei saa tönä
Otetaan kaikki halukkaat leikkiin mukaan
Jos toinen on yksin, käydään kysymässä mukaa leikkiin
Ei saa huutaa
Annetaan työrauhaa
Tervehditään toista
Annetaan ruokarauhaa
Ei saa poistua koulusta ilman lupaa
Kuuntelen kun toinen puhuu

Käytökseen vaikuttavia tekijöitä seitsemännen luokan oppilaiden mielestä:
Tervehtiminen
Positiivinen asenne
Koulupäivän pituus
Kotiolot
Säännöllinen ruokailu
Kaikki käyttäytyvät hyvin
-”Käytös tarttuu”
Hyväksytään erilaisuus
Otetaan kaikki mukaan
Hyvä luokkahenki

Kiitos kaikille ensimmäisen ja seitsemännen luokan oppilaille ja opettajille, jotka mahdollistitte tämän oppinnäytetyön. Muistetaan hyvät käytöstavat vastuudessaakin ja hymyllään kun tavataan. ☺☺☺☺☺

HYVÄT TAVAT JA TAPAKASVATUS KÄRKÖLÄN YHTENÄIS- KOULUSSA

Heli Hämäläinen; sosionomi, kirkon nuorisotyön ohjaaja & Karita Laitinen, sosionomi, kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja.
Oppinnäytetyö 2019

Huoltajille annettavan esitteen ensimmäinen taitospuoli.

Oppinnäytetyön aiheena on tapakasvatus ja hyvien tapojen näkyminen Kärkölän yhtenäiskoulussa. Lähtökohdiana meillä oli kysymys, miten hyvää käytöstä koulussa voisi kehittää yhdessä oppilaiden kanssa.
Toiminnallisen learning cafe -menetelmän avulla kartoitettiin lasten ja nuorten mieltä piteneistä, millaisia hyvät tavat ovat heidän mielestään ja kuinka niitä voisi koulussa toteuttaa. Tarkoituksena oli kerätä tietoa, miten ensimmäisen ja seitsemännen luokan oppilaat kokevat hyvät tavat ja kuinka ne näkyvät heidän mielestään koulun arjessa.
Tutkimuksemme toi esille vahvasti sen, että siihen osallistuneet oppilaat Kärkölän yhtenäiskoulussa pitävät pääasiantuntijaisesti samoja asioita hyvinä käytöstapoina kuin aikuisetkin. Alkaen kuitenkin kulkenut eteenpäin ja tuonut omia muutosia ajattelumaailmaan. Edelleen hyvinä käytöstapoina pidetään tervehtimistä, kiittämistä ja toisten huomioimista. Sen sijaan pukeutumiskysymyksiä ei enää koeta hyvinä tai huonoina tapoina.
Käytöstapoihin vaikuttavina tekijöinä osallistuneet oppilaat kokevat edelleen kotiolot, mutta he nostavat myös ruokailun tärkeyden esiin vaikuttavana tekijänä.

Kuva: 1. luokan oppilaiden ajatuksia hyvistä tavoista.

Ensimmäisen luokan Hyvät käytöstavat

- Ei kiusata, tönä, kiroilla, varasteta.
- Pyydetään anteeksi.
- Otetaan kaikki mukaan.
- Sanotaan kiitos ja ole hyvä
- Tullaan luokkaan rauhallisesti.
- Tervehditään.
- Ei käytetä puhelinta.
- Ei mennä toisten repuille tai kosketa toisten tavaroihin.
- Ei lähdetä luokasta tai koulusta ilman lupaa.
- Kiitetään ruokalassa.
- Totellaan ja kuunnellaan opettajaa.

- Opettajilta toivottiin muun muassa:
- hyvää opetusta, jotta oppilaita tulisi hyviä oppilaita.
 - Kannustusta lisää
 - Tukkua
 - Ei liian vaikeita tehtäviä

Kuva: 7. luokan oppilaiden ajatuksia hyvistä tavoista.

Seitsemännen luokan Hyvät käytöstavat

- Ei syödä tunnilla.
- Ei kiroilla.
- Ei käytetä puhelinta tunnilla.
- Tullaan ajoissa tunnille.
- Hyväksytään erilaisuus.
- Ei kiusata eikä hakata ketään.
- Ei puhuta toisten päälle.
- Viitataan, jos haluaa puheenvuoron.
- Noudatetaan liikennesääntöjä.
- Kohdellaan kaikkia tasa-arvoisesti.
- Muistetaan, vahinkoja sattuu kaikille.
- Kiitetään, myös emäntiä ja siistijöitä.
- Muistetaan, että kukaan ei ole täydellinen.
- Hyvä tuntiöskentely.

- Opettajilta toivottiin muun muassa:
- tasapuolista kohtelua ja reiluutta
 - positiivista kannustusta, myös ääneen
 - asiallista käytöstä

Huoltajille annettavan esitteen toinen taitospuoli.